

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Sára Perutková

Mezi uměním a vandalismem
Reflexe writerů a projevy Graffiti subkultury v Troji a Holešovicích

Bakalářská práce

Praha 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne: 5. 1. 2024

Sára Perutková

Poděkování:

Tímto bych chtěla mockrát poděkovat Mgr. Michalu Lehečkovi, Ph.D. za vedení mé práce, cenné rady při konzultacích a ochotu během naší spolupráce. Dále bych ráda poděkovala vyučujícím z antropologické katedry za lidský přístup při hodinách a předání jedinečných poznatků z oblasti sociokulturní antropologie. V neposlední řadě bych pak ráda věnovala velké díky všem writerům, za jejich výpovědi během rozhovorů a přátelům, kteří mě s nimi seznámili a přispěli tak k realizaci tohoto výzkumu.

Abstrakt:

Tato bakalářská práce se zaměřuje na ambivalentní postavení graffiti v městském prostoru pražských Holešovic a Troji. Zkoumá taktéž vnitřní uspořádání a dynamiku graffiti subkultury, která osvětluje kódované významy writerské praxe i jednotlivých graffiti maleb přítomných ve zkoumaném terénu. Práce je založena na etnografickém výzkumu, prováděném v konkrétním prostředí pražských Holešovic a Troji a polostrukturovaných rozhovorech s členy graffiti subkultury. Teoreticky je zakotvena v teoriích osvětlující v prvé řadě vztah graffiti a městského prostoru, interpretací Lefebvrových konceptů, a následně v teoriích autorů, kteří odhalují vnitřní povahu subkultury, mezi které patří například Nancy MacDonald, James C. Scott a Fabien Truong.

Klíčová slova:

- Graffiti, subkultura, crew, městský prostor, reflexe, segregace, Troja, Holešovice

Abstract:

This bachelor thesis focuses on the ambivalent concept of graffiti in the urban space of Prague's Holešovice and Troja. It also explores the internal organization and dynamics of the graffiti subculture, which illuminates the coded practice meanings of the individual graffiti paintings, present in the explored field. It is based on the ethnographic research conducted in the specific environment of Prague's Holešovice and Troja and semi-structured interviews with members of the graffiti subculture. Theoretically, it is grounded in theories which deal with the relationship between graffiti and urban space (e. g. Lefebvre's concept of urbanism) as well as with inquiries into inner nature of the subcultures, (e. g. Nancy Mac Donald, James C. Scott and Fabien Truong).

Keywords:

- Graffiti, subculture, crew, urban space, reflection, segregation, Troja, Holešovice

Obsah:

1. ÚVOD	7
2. TEORETICKÉ ZAKOTVENÍ PRÁCE	8
2.1 Identita a struktura graffiti subkultury	8
2.1.1 Graffiti subkultura	9
2.1.2 Graffiti a Hip Hop	10
2.1.3 Vnitřní struktura graffiti subkultury	10
2.1.4 Důležité pojmy a termíny související s graffiti subkulturou.....	11
2.1.5 Legální a nelegální aspekty graffiti	13
2.1.5.1 Trestní stíhání writerů v České republice	13
2.1.5.2 Legální plochy a iniciativa writerů.....	14
2.2 Teoretický náhled na graffiti	15
2.2.1 Graffiti ve veřejném prostoru	15
2.2.2 Subkultura jako “silent society”	16
2.3. Metodologická část.....	19
2.3.1 Metodologie.....	19
2.3.1.1 Zúčastněné pozorování	20
2.3.1.2 Polostrukturované rozhovory	21
2.3.2 Výzkumné otázky	21
2.3.3 Etické nároky výzkumu	22
2.3.4 Průběh rozhovorů	22
2.3.4.1 Informátoři.....	23
3. EMPIRICKÁ ČÁST	25
3.1 Představení terénu	25
3.1.1 Charakteristika terénu.....	25

3.1.2 Troja	26
3.1.3 Pražské Holešovice.....	35
3.2 Reflexe graffiti subkultury z pohledu writerů	40
3.2.1 Vnitřní struktura subkultury a její projevy v prostoru.....	40
3.2.2 Graffiti: udržitelný lifestyle nebo aktivita mladých?.....	46
3.2.3 Graffiti a ženy.....	47
3.2.4 Styl a identita writera - odraz v prostoru města.....	49
3.2.5 Graffiti a role sociálních sítí.....	50
3.3 Graffiti v ohrožení? Restrikce a sekuritizace městského prostoru	52
3.3.1 Osobní zkušenost s postihy	56
3.3.2 Teorie o zamalovávání.....	57
3.4 Podoby graffiti: mezi vandalismem a uměleckým projevem	58
3.4.2 “Silent - Secret society”.....	59
3.4.2.1 Kódované významy v graffiti.....	60
3.4.3 Edukace a aktivita writerů.....	62
3.4.4 Přesun do prostor galerií a mainstream	63
3.5 Graffiti a jeho lokace	65
3.5.1 Výběr plochy a motivace.....	65
3.5.1.1 Pohybující se graffiti	67
3.5.1.2 Graffiti jako adrenalinová hra	68
3.6 Graffiti ve zkoumaném terénu.....	70
3.7 Proměny: dynamika graffiti tvorby v Troji a Holešovicích.....	80
3.7.1 Proměny - Troja.....	80
3.7.2 Proměny - Podchod	85
3.7.3 Proměny - Legální plocha v ulici Železničářů.....	86
4. Závěr	88
5. Použitá literatura a zdroje.....	91

1. ÚVOD

Graffiti se v posledním desetiletí stalo nedílnou součástí městského prostoru. Moderní chápání označuje graffiti jako spontánní formu uměleckého projevu, která vznikla v New Yorku jako projev sociálního a ekonomického protestu. Tento druh uměleckého projevu se začal objevovat v prostředí českých měst na sklonku nového století, kdy neslo svůj původní význam vzdoru a nyní se stalo běžným prvkem, který svou dynamickou povahou prostory města neustále proměňuje. Vztah města a graffiti je ve své proměně oboustranný, když průběžná modernizace městského prostoru má naopak velký vliv na výskyt graffiti nebo jeho postupný zánik. Jakým způsobem se graffiti vyjevuje a proměňuje v městském prostoru pod vlivem dominantní společnosti i samotných tvůrců? Na tuto otázku se pokusím odpovědět v kontextu zvoleného terénu, kterým jsou pražské Holešovice a oblast Troji.

Jedna ze stále diskutabilních a aktuálních problematik graffiti tvorby, je jeho ambivalentní pozice. Příkladem, který potvrzuje aktuálnost této problematiky, je iniciativa Českých drah, která se spojila s Prahou a Středočeským krajem, a vytvořili kampaň *Společně za čisté vlaky*. Tato kampaň má odradit “sprejery” (správně writery), od tvorby na dopravních prostředcích pomocí sloganů “Tvoje máma by to namalovala líp”, či “Nečmárej na vlaky, najdi si radši holku”, ke kterým se veřejnost i samotní writeři otevřeně vyjadřují jako ke kontraproduktivním. Na tomto příkladu lze uvést aktuálnost tématu graffiti ve veřejném prostoru. Snahu dominantní společnosti jej neustále omezovat a vytlačovat na jedné straně, a projevy rezistence writerů na straně druhé.

Zvolený výzkumný terén, je díky své rozmanitosti ideálním prostředím, kde lze tuto ambivalenci sledovat v městském prostoru a zahrnuje obě z podob. První pojetí graffiti se vztahuje k jeho ilegální povaze, kdy narušuje normativní řád městského prostoru. Druhé pojetí graffiti je spjaté s legální uměleckou formou, kdy jeho tvůrci, writeři, užívají legální plochy a přenáší svou tvorbu do veřejných zakázek, spadajících pod normativní řád. Zmíněné ambivalentní pojetí graffiti se pokusím přenést na výzkumný terén pražských Holešovic a Troji v jeho fyzické podobě i vnitřních významech.

Nedílnou součástí výzkumu, jsou členové graffiti subkultury, kteří jako jediní mohou plně osvětlit skryté významy, jejich motivaci a vnitřní strukturu graffiti subkultury,

která se v městském prostředí odráží. Skrze rozhovory s writery se pokusím odhalit reflexi jejich praxe i společenské pozice a ideje graffiti subkultury uvnitř i vně, ve vztahu k většinové společnosti.

Práce se skládá ze tří hlavních částí. Úvod poskytuje rámec tématu graffiti subkultury i vznik fenoménu graffiti. Zahrnuje také klíčové pojmy, spojené se subkulturou a jejich způsobem vyjadřování. V teoretické části představím možné náhledy na pojetí graffiti, které mi slouží k uchopení celkového tématu v empirické části. Empirickou část věnuji výzkumu subkultury a terénu, kdy čerpám především z rozhovorů s writery a následně aplikuji jednotlivá zjištění na zkoumanou oblast Troji a pražských Holešovic. V závěru empirické části představím proměny jednotlivých oblastí a aktéry, kteří se na této proměně podílí. V závěru bych pak ráda shrnula zjištěné výstupy a zodpověděla výzkumné otázky, nastíněné v úvodu.

2. TEORETICKÉ ZAKOTVENÍ PRÁCE

2.1 Identita a struktura graffiti subkultury

Graffiti je fenomén, který se stal nedílnou součástí moderního městského prostoru po celém světě a zaujímá mnoho podob, významů i forem. Pojem graffiti, pocházející z řeckého slova *graphein*, dříve sloužil jako označení nástěnných maleb a různých nápisů vyrývaných na zdech. Dnešní pojetí graffiti vnímáme podobně: jako spontánní neakademickou formu uměleckého projevu, která se vyvinula v 70. letech minulého století v New Yorku, a byla součástí sociálního a ekonomického hnutí a projevem nesouhlasu s tehdejší uspořádáním společnosti. Vývoj graffiti tvorby je spjatý se sociálním vývojem již od počátku, kdy *“Malby vyvedené ve sprejových technikách jako výraz sociální a politické nespokojenosti ovládly postupně urbánní prostor velkých měst (vagony newyorské podzemní dráhy jako mobilní umělecká díla, dříve také berlínská zeď.)”* (Nové universum, 2003). I přes značný posun, se ve společnosti stále točí diskuse kolem otázky, zdali se jedná o umělecký projev, či pouhý prvek vandalismu. Rozdílný postoj vůči graffiti navíc zaujímá nejen většinová společnost, která jej vnímá z perspektivy diváka, nýbrž i samotní účastníci graffiti subkultury, kteří jsou jeho tvůrci. V této práci se zaměřím na reflexi graffiti subkultury z hlediska writerů, vnitřní dynamiku této subkultury a jakým způsobem se projevuje graffiti v městském prostoru v

kontextu konkrétní oblasti Troji a pražských Holešovic. V následujících kapitolách se budu věnovat různým postojům, které společnost i samotná subkultura graffiti k tomuto fenoménu zaujímá, definuji subkulturu jako obecný pojem, co obnáší být její součástí a nést identitu writera¹.

2.1.1 Graffiti subkultura

Příznivci a tvůrci graffiti, které označujeme jako writery, sdílí mimo tvůrčí činnost společné hodnoty a stanovené normy. Můžeme je proto nazývat subkulturou, která se tvoří *“...slučováním jednotlivých skupin mládeže na základě zájmů, aktivit, vědomí společné identity, módy, společných hodnot, ideálů, ale i vlivem médií a hudebního průmyslu”* (Smolík, 2017, s.32). Vědomě užívám charakteristiku subkultury Josefa Smolíka, která zahrnuje ve své definici “hudební průmysl”, jelikož je vznik a vývoj graffiti subkultury úzce spjat se vznikem hudebního žánru Hip Hop, o kterém se zmíním v následující kapitole. Esenciální pro charakteristiku subkultury je její postavení vůči dominantní společnosti, která ji často označuje jako deviantní a potenciálně ohrožující a sdílená identita, kterou se vyjadřují její členové. Subkulturu pak můžeme definovat také jako *“soubor významů, přikládaných konkrétním idejím, materiálním objektům a praktikám, které jsou skrze interakce sdílené v rámci sociálních sítí”* (Heřmanský, Novotná, 2019). Vnitřní strukturou a významy, které subkultury formují, se zabýval britský mediální teoretik a sociolog Dick Hebdige.

Hebdige se zaměřil na komunikaci mezi subkulturou a širším okolím prostřednictvím stylu a jak zmiňuje ve své publikaci *Subculture: The Meaning of style*, *“Každý předmět, který je součástí stylu, má být chápán jako znak, přičemž styl představuje zprávu”* (Hebdige, 1979). *“Hebdige se zabývá rovněž interaktivními procesy mezi subkulturou a okolím a upozorňuje na to, že subkultury často narušují autorizované kódy, skrze které je sociální svět organizován a prožíván, což může provokovat a zneklidňovat”* (Smolík, 2017, st.42). Tyto definice subkultury se v nejednom případě slučují s podobou subkultury writerů. Prostřednictvím graffiti maleb předávají insideři zprávu dominantní společnosti, která v závislosti na časté ilegální formě zaujímá pozici provokace a zneklidnění. Od 80. let 20. století však graffiti nezaujímá pouze pozici ilegální tvorby, nýbrž se stává, prostřednictvím legálních ploch a prostoru galerií, přijímaným projevem legálního umění.

---

¹ *Writer* (z angl. *to write* = psát) – autor, tvůrce graffiti, sprejer.

Pro pochopení a bližší porozumění vnitřní struktury subkultury, a především významům a projevům writerů, považují za důležité představit nedílnou součást jejího vývoje, tedy hudební žánr Hip Hop.

2.1.2 Graffiti a Hip Hop

Propojení graffiti a Hip Hopu je hluboce zakořeněné v historii obou fenoménů. Hip Hopová subkultura, která se nezaměřuje pouze na hudební scénu, nýbrž představuje také životní styl, se skládá ze čtyř základní elementů²: graffiti, breakdance, MCing a Djing (Nový, 2006; Holiš, 2006; Weiss, 1998). Členové Hip Hop scény využívají schopností writerů při tvorbě plakátů, propagaci hudby a graffiti často představuje téma textů v Hip Hop skladbách. Společný vývoj obou subkultur započal v 70. letech minulého století v New Yorku, kdy se objevují první tagy v metru a ulicích města. Prvním writerem, který zanechával své podpisy (tagy) v prostředí New Yorku byl Taki 183, který se jako doručovatel zásilek inspiroval nápísem na zdi a vytvořil tak první graffiti v podobě svého tagu (Overstreet, 2006; Téra 2007; Wolters, 1997). Tento fenomén se pak rychle rozšířil a v 70. letech, kdy New York zažíval sociální a ekonomickou krizi, se graffiti a Hip Hop stali významnou součástí života v chudinských čtvrtích, které byly domovem převážně pro afroamerickou a hispánskou populaci (Smolík, 2005a). V tomto prostředí se oba fenomény staly nejen životním stylem, ale také prostředkem pro vyjádření sociálních problémů a identit těchto komunit (Dennant, 1997).

Začátkem 80. let bylo graffiti stále považováno za problematický jev, souběžně s tím, se však vyvíjelo nové pojetí graffiti. Někteří writeři navázali spolupráci s galeriemi a soukromými sběrateli, čímž získali uznání a možnost oficiálního projevu (Téra, 2007).

V České republice se graffiti začalo prosazovat až po roce 1989, kdy se změnily společenské poměry a umožnily rozvoj graffiti tvorby i u nás (Černoušek, 1999; Smolík, 2005).

2.1.3 Vnitřní struktura graffiti subkultury

---

² Breakdance je taneční styl, který vznikl v pionýrských počátcích hip hopu; jeho název je odvozen z break beatingu – prapůvodní techniky deejayingu, jejímž vynálezcem je DJ Kool Herc. Výrazný break se pomocí ní udržoval tak, že se střídavě přehazovaly přenosky na dvou gramofonech se stejnou deskou (Smolík, 2017, kap. 9.8). Mcing je jednoduše řečeno rap, čili určitý způsob vokalizace textu do rytmu hudby. Djing je základní prostředek k vytváření hiphopové hudby skrze gramofony, mix i sampler. (Weiss, 1998)

Tak, jako jiné subkultury, obnáší také graffiti subkultura svůj vnitřní řád a hierarchii. Vzhledem k původu a volnému vzniku této subkultury, není hierarchické uspořádání přesně stanovené, nýbrž se odráží v získání prestiže a uznání mezi writery. Podněty uznání mohou být různé a liší se v závislosti na přesvědčení a názoru jednotlivých writerů. Mezi prvky, které mohou zajistit writerům uznání lze zahrnout: míru angažovanosti, dlouhodobou tvorbu, kvantitu a kvalitu jednotlivých pieces a tagů, mezinárodní tvorbu, styl, členství v crews, pořádání akcí (jamů), ilegální tvorbu, či naopak ocenění většinovou společností. Důležitým aspektem subkultury je styl, který zahrnuje image (vzhled), způsob vystupování a argot (slang)³. Tyto prvky slouží k vzájemnému rozpoznání mezi insidery, vyjádření identity writera a potenciální vymezení se vůči většinové společnosti. Styl může být také indikátorem již zmíněné míry angažovanosti v subkultuře, která insiderům umožňuje stát se aktivními writery. *“Kromě aktivních příznivců či přímo “názorových vůdců” (“opinion leaders”) jednotlivých subkultur mládeže, kteří např. pořádají koncerty, protestní akce, vydávají magazíny i hudební nosiče, existuje i širší část pasivních příznivců (“konzumentů”), kteří se na existenci subkultury podílejí minimálně, ale sledují módní trendy, nevnímající ideologii (soustavu norem) subkultury a ani nevyjadřují postoje subkultury” (Smolík, 2008, s.101).* Smolíkovo rozdělení insiderů v rámci subkultury lze uplatnit v graffiti subkultuře s ohledem na to, že se skutečně vyskytují uznávaní writeři, kteří se věnují graffiti dlouhodobě, pořádají akce, publikují magazíny a na druhé straně writeři, kteří s graffiti začínají a nejsou obeznámeni s fungováním vnitřní struktury. Následující kapitolu věnuji slangu, tedy způsobu mluvy, který obnáší speciální slovní zásobu a je součástí identity writerů.

2.1.4 Důležité pojmy a termíny související s graffiti subkulturou

Jako oporu pro představení několika stěžejních výrazů používaných writery, uvádím seznam publikovaný Josefem Smolíkem v knize *Subkultury mládeže: sociologické, psychologické a pedagogické aspekty* (Smolík, 2017), kde se mimo jiné věnuje graffiti subkultuře a jí používanému slangu. Seznam slouží také jako slovníček této práce, jelikož pojmy užívám v předešlých i následujících kapitolách.

---

³ *image* – vzhled, tj. oblečení, účes, různé doplňky, tetování; *vystupování* – tvořené výrazem tváře, stylem chůze a postojem těla; *argot* – speciální slovní zásoba a způsob, jakým je pronášena (Brake, 1990; Kolářová, 2013; Thornton, 1997a).

- *Crew* (čes. posádka, hovorově parta, banda) – skupina tvůrců graffiti pracujících společně při vytváření jednotlivých děl. Má proměnlivý počet členů s daným rozdělením funkcí. Specifikem je, že tvůrci mohou být členy více skupin zároveň (tímto se „crews“ liší od „graffiti gangů“ s pevnější strukturou a „výlučnou příslušností“ – v praxi není možné být současně členem více gangů. Existence graffiti gangů je navíc spojena spíše s americkým prostředím (Wolters, 1997; Kajanová, 2012; Jersáková, 2009). Gangy jsou svým způsobem jako rodiny, které si označují své teritorium pomocí graffiti značek. Často tak může docházet i k válkám jednotlivých zneprátených gangů (platí pro situaci v USA) (srov. Wolters, 1997).
- *Writer* (z angl. *to write* = psát) – autor, tvůrce graffiti, sprejer.
- *Writing* (z angl. *to write* = psát) – vytváření graffiti, sprejování.
- *Toy* (čes. hračka) - denunciační výraz označující začátečníka nebo tvůrce, jehož výtvoři nejsou příslušníky dané subkultury příliš ceněny.
- *Old school* (čes. stará škola) – graffiti nebo jeho tvůrci z počátečního období; tento termín může být užit i jako označení pro specifický styl projevu (bublinová písma, nepřiliš komplikovaný styl).
- *New school* (čes. nová škola) – graffiti nebo jeho tvůrci z pozdějšího období; tento termín může být užit i jako označení pro specifický styl projevu (též *wildstyle*). V obdobném významu jsou termíny *old school* a *new school* užívány i v rámci celé hiphopové subkultury, např. v hudbě.
- *Blockbuster style* – poměrně čtivá písmena (v pravoúhlých křivkách) tohoto stylu jsou vhodnou technikou pro sprejování vlakových souprav.
- *Simple style* – jednoduchá a základní technika s nekomplikovanými a snadno čitelnými písmeny.
- *Tag* (čes. klička, smyčka, jmenovka, etiketa, štítek) - jednoduchý, ale stylizovaný pseudonymní podpis autora graffiti. Vedle tagů vytvořených stříkáním sprejem se objevují i tagy napsané popisovačem či štětcem.
- *Piece* (čes. kus, dílo, práce) – vytvořený konceptuálním umělcem.
- *Whole car* (čes. celý vůz) dílo umístěné přes celý vagon (včetně oken).
- *Whole train* (čes. celý vlak) – dílo pokrývající celou soupravu metra či vlak.
- *Wildstyle* (čes. divoký styl) – styl, který využívá pro příjemce neznalého kódu, téměř nečitelná, různým způsobem propletená písmena

- *Legální zeď, legál* – dílo vytvořené po dohodě s majitelem plochy (např. městský úřad) či dílo vytvořené na zakázku (např. majitele obchodu, garáže, rockového klubu).
- *Ilegální zeď, ilegál* – dílo vytvořené bez povolení.
- *Can* – plechovka spreje.
- *Cap* – tryska spreje.
- *Chrom* – stříbrno-černé graffiti.
- *Sketch* – skica, návrh pozdějšího výtvaru.
- *Zbombit* (z angl. *to bomb* = bombardovat, zničit bombami) – vytvořit tag nebo piece (srov. Wolters, 1997; Dennant, 1997; Stowers, 1997; Overstreet, 2006; Exist 333, 2011)

2.1.5 Legální a nelegální aspekty graffiti

Jak bylo již zmíněno v předchozích kapitolách, graffiti je možné rozdělit z hlediska většinových společenských norem a legislativy ve vztahu k samotné tvorbě na legální a ilegální aktivitu. Ilegální graffiti zahrnuje veškerou tvorbu na cizím majetku bez předchozí dohody a souhlasu. V této formě jej můžeme nalézt na domech, veřejném vybavení nebo veřejné dopravě. Taková forma graffiti je vnímána jako vandalismus a je často spojována s poškozením fasád, vozidel městské hromadné dopravy a kulturních památek (Holiš, 2006). Naopak legální graffiti je vytvářeno na předem sjednaných a povolených plochách, včetně soukromého majetku a v prostorách galerií.

2.1.5.1 Trestní stíhání writerů v České republice

V závislosti na rozšíření graffiti v 90. letech minulého století, získalo graffiti velkou pozornost většinové společnosti a bylo označeno jako projev vandalství. Nesouhlas a rostoucí míra intolerance vůči tomuto fenoménu vyústila v novelu trestního zákona schváleného roku 2001. Obsahem této novely jsou postihy a restrikce, které mají zamezit ilegální formě graffiti. Zákon č. 139/2001 Sb., se mění v zákon č. 140/1961 Sb., které definuje graffiti jako speciální formu vandalství. Proměna zákona tkví v tom, že naplnění skutkové podstaty nevyžaduje způsobené škody, ale stačí “*postříkání, pomalování, či popsání barvou nebo jinou látkou*” (Jelínek, 2005) jakékoli plochy ve veřejném, či soukromém vlastnictví druhé osoby. Toto ustanovení získalo označení “sprejerský paragraf”, kdy hlavní motivací pro jeho zavedení byla snaha o ochranu estetických hodnot

nebo kulturních statků nezávisle na výši spáchané škody a zjednodušení dokazování míry účasti jednotlivých pachatelů⁴. Toto ustanovení však otevírá prostor pro diskusi, co lze definovat jako “postříkání, pomalování, či popsání barvou a jinou látkou”, kdy taková definice může zahrnovat i dětské malby křídami na chodnících (Jurman, 2001). Zvýšené riziko pro ilegální tvůrce graffiti představuje také rostoucí počet kamer ve veřejných prostorách, městské dopravě a dostupnost mobilních telefonů, které umožňují rychlou komunikaci s policií a pořizování fotografií a video záznamů. Z výzkumu Kajanové a Šuplera (2012) vyplývá, že 84 % respondentů z řad Policie ČR vyjádřili nesympatie vůči writerům a vnímali jejich činnost jako vandalství. Celkový počet respondentů byl 106.

Writeri, kteří praktikují ilegální formu graffiti tvorby, praktikují více forem rezistence, mezi něž patří: zamalovávání kamerových systémů, skrývání tváře, šifrovaná komunikace skrytá v symbolech a znacích, anonymita tvůrců, předem domluvené postupy během tvorby a vyhledávání prostorů, kde se kamerové systémy nevyskytují. O roli anonymity v graffiti subkultuře se podrobněji zmíním v následujících kapitolách.

2.1.5.2 Legální plochy a iniciativa writerů

V předešlé podkapitole byly představeny formy graffiti, které jsou považovány za projev vandalství, avšak tyto formy nejsou zdaleka jedinou možností pro writery, jak svou tvorbu publikovat a sdílet.

Městské části, samosprávy, soukromí majitelé a galerie vyhražují legální plochy, kde mohou writeri legálně tvořit. Tyto plochy jsou jedním z prvků prevence proti ilegální formě graffiti. Mají zejména u mládeže vzbudit zájem o výtvarné umění, architekturu a estetiku. Tímto způsobem mohou legální plochy potencionálně představovat výchovný prvek a podporovat rozvoj talentu (Holiš, 2006). Možnost tvořit na legálních plochách nepřichází pouze “zvenčí”, nýbrž samotní insideři, tedy členové graffiti subkultury, pořádají edukativní akce a Graffiti jamy, kde učí mladé členy správné technice a hodnotám graffiti. Tyto akce jsou iniciativou writerů a probíhají po domluvě s majiteli objektů, na kterých mohou volně malovat a sdílet svou tvorbu. Legální podoba graffiti se vyskytuje nejen na plochách ve veřejném prostoru, nýbrž také v prostorách galerií, na sociálních sítích, plakátech a na plátně.

---

⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 139/2001 Sb., kterým se mění trestní zákon

Ačkoli se zdá být tato možnost projevu přijatelná, někteří členové ji odmítají a nepovažují tvůrce, kteří se přesunuli “z ulic do galerie” za právoplatné členy. Takový postoj zaujímají především členové, pro které je nelegální forma graffiti, spojená s adrenalinem, rebelstvím a vymezením se vůči většinové společnosti, jedinou správnou formou. Otázku různorodého postoje writerů otevírám v následující kapitole o celistvém, teoretickém uchopení graffiti subkultury.

2.2 Teoretický náhled na graffiti

V této části práce se zaměřím na teoretická uchopení graffiti tvorby a graffiti subkultury, která mi dodávají podklady k možným východiskům výzkumu. Následující texty mi poskytly teoretické náhledy, které souvisí s mými výzkumnými otázkami, tedy zkoumají, jakými způsoby lze graffiti vnímat ve veřejném městském prostoru, jakým způsobem lze nahlížet na vnitřní strukturu subkultury a její ideje do jaké míry je koherentní, co tvoří její vzájemné pevné vazby, a neposlední řadě, kde vzniká hranice k pojetí graffiti jako vandalizmu, či umění z pohledu dominantní společnosti i samotných writerů.

2.2.1 Graffiti ve veřejném prostoru

První teoretický postoj vůči graffiti, vychází z textu *The Right to write the City: Lefebvre and graffiti* (2017). Autor textu, Andrej Zieleniec, odkrývá povahu graffiti jako prvku, který i přes mnohé náhledy a uchopení postrádá spojitost s veřejným prostorem a zasazuje jej do kontextu městského, estetického, sociálního, ekonomického a sémiotického. K tomu využívá Lefebvovo vykreslení prostoru, který ztrácí svou původní povahu kolektivní sociální solidarity na úkor spotřeby, plynutí kapitálu a privatizace (Lefebvre 1967, 1991). Takový prostor podléhá mocenským zájmům, které využívají kontroly a regulace, aby omezily, či zakázaly individuální projevy, včetně graffiti tvorby. V tomto kontextu není graffiti pouhým prvkem městského prostoru, nýbrž ho transformuje pomocí znaků, symbolů, motivů a zpráv. Graffiti je v tomto ohledu projevem žitého světa a prostorem nárokovaným pro vyjádření kontra-praktik vůči dominantní společnosti. Takové projevy Lefebvre zahrnuje do prvního možného náhledu, tedy graffiti jako aktivní a tvůrčí zapojení do městského prostoru, které zdůrazňuje možnost vyjádření nároku na město a urbanismus primárně pro lidi, nikoli jen pro zisk (Zieleniec, 2017).

Druhý náhled, který vychází z Lefebvrova konceptu a teorie o urbanismu, zkoumá graffiti v jeho různosti a dovednosti jako otevřené a volné umění, které slouží k vyjádření vlastní identity ve veřejném prostoru. V tomto smyslu je graffiti koncipováno jako živý obraz městské kultury, který zahrnuje důležitou praxi při vytváření mladistvé identity subkultury. Takový přístup je podle Zielenice akceptován pouhou částí dominantní společnosti. Část společnosti považuje graffiti za prvek vandalství, symbolem rozpadu, úpadku a nedostatku disciplíny. Z hlediska normativního řádu společnosti a toho, jakým způsobem jsou ustanovovány dominantní prostorové praktiky, je graffiti prvkem, které je za určitých okolností narušuje. Tento postoj podporuje teorie “rozbitých oken” (Wilson a Kellings, 1982), která vnímá běžné formy nízkého stupně kriminality (graffiti, vandalství, pití na veřejnosti atp.), jako podklad pro rozklad komunity a vzrůstající počet násilných činů. V návaznosti na tento postoj vytváří dominantní společnost regulace, které zabraňují aktivnímu šíření graffiti, jako jsou inovace veřejného prostoru, technologií, zákonů a celkové identifikace a kriminalizace (Zieleniec, 2017). Tyto regulace lze zahrnout jako součást *punitivního urbanismu*, kdy dochází k *“formování města a jeho veřejného prostoru prostřednictvím opatření a restrikcí, tzv. represivních nástrojů”* (Horáková, 2021).

Doplňující náhled k pojetí graffiti jako otevřeného a volného umění, sloužící k vyjádření vlastní identity ve veřejném prostoru, mi poskytl text Oliviera Dabèna (2016) o praxi graffiti v kolumbijské Bogotě. Autor uvádí postupný vývoj od vnímání graffiti jako vandalismu k jeho uznání jako uměleckého vyjádření. Konflikt, který se projevoval ve veřejném prostoru města Bogoty vyústil ve vzájemný dialog mezi dominantní společností, zahrnující majitele objektů v městském prostoru a členy graffiti subkultury, kteří se vymanili očekávání protější strany. Nabídka poskytnout umělcům legální plochy byla členy subkultury odmítnuta s přesvědčením zachovat hlavní myšlenky graffiti: spontánnost, pomíjivost a ilegálnost (Dabène, 2016). Tento text nabízí doplňující úhel pohledu nejen na přístup dominantní společnosti vůči graffiti subkultuře, nýbrž také otvírá otázku, zda členové graffiti subkultury stojí o začlenění do většinové společnosti a legální formu graffiti tvorby, která je jim nabízena.

2.2.2 Subkultura jako “silent society”

Druhé východisko stavím na teoretickém podkladu, kombinujícím tvrzení z textů Nancy MacDonald: *The graffiti Subculture* (2001), Jamese C. Scotta: *Domination and the*

Arts of Resistance (1990) a Fabiena Truonga: Total rioting: from metaphysics to politics (2017).

Nancy MacDonald zaujímá postoj, který nahlíží na graffiti subkulturu nikoli jako na součást společnosti, nýbrž jako oddělený prvek a zkoumá subkulturu zevnitř, tedy z perspektivy “writerů”. V textu se zaměřuje na postavení vůči dominantní společnosti a na to, jak používají svůj “odloučený svět” k zvýšení své moci, solidarity a tím i pevnosti své subkultury. Uvnitř subkultury se členové rozdělují do dvou protichůdných stran, které se však vzájemně formují a není vyloučeno být součástí obou (MacDonald, 2001, s.151-153).

První možností je pozice writerů, kteří se vůči dominantní společnosti nevymezují, naopak jsou toho názoru, že by se do ní měli začlenit a vyhledávat legální plochy. Nabízí edukaci veřejné společnosti o tvorbě graffiti a jsou otevřeni možnosti tvořit nejen ve veřejném prostoru, ale přesunout se do galerií a přenést své malby na plátno. Jedná se o způsob, jak graffiti přenést do umělecké formy, která jim umožňuje projevit více svou identitu a nevázat se na paradoxně striktní pravidla graffiti subkultury.

Odlišnou pozici zaujímají ilegální writeři, tedy ti, kteří odmítají legální alternativu graffiti tvorby. Ti se vymezují vůči dominantní společnosti a jejich cílem je, udržet se v tajnosti a tím získat moc nad dominantní společností. Nazývají se “*silent society*” (“*tichá společnost*”), čímž vyjadřují svou solidaritu vůči subkultuře a udržují svou identitu v tajnosti. Separují se od dominantní společností svým stylem, slangem, chováním, a dokonce i řečí těla (Nancy MacDonald, 2001, s.153-157). Náhled dominantní společnosti na graffiti subkulturu je v tomto případě založený na nepochopení, přehlížení a postrádání smyslu jednotlivých symbolů, kterým rozumí pouze členové subkultury. V případě, že se nejedná o writery, kteří se snaží být její součástí, se samotní členové vědomě distancují a snaží se dosáhnout nepochopení, které jim dodává potencionální sílu a moc (MacDonald, 2001, s.157-160).

Výchozí teorii pro uchopení graffiti tvorby ve veřejném prostoru a charakteristiku dané subkultury dále dílčím způsobem rozšiřují pomocí pojmu *infrapolitiky* a především *skrytých přepisů* (*hidden transcripts*), se kterými operuje James C. Scott (1990).

James C. Scott v knize pojímá o vztahu mezi dominantní, mocenskou stranou, a stranou utlačovaných a marginalizovaných jedinců, či skupin. Klade důraz na symboliku skrytých přepisů, které nesou oproti veřejným přepisům (*public transcripts*) skryté významy, srozumitelné a podstatné pro skupinu, či jedince, kteří je užívají. Jsou součástí již zmiňované *infrapolitiky*, kdy představují “*Diskurz, odehrávající se “mimo scénu”, mimo přímý dohled držitelů moci.*” (Scott, 1990, s.4) a utvářejí se jako reakce na nerovné, až ponižující

podmínky. Infrapolitiku, kterou utvářejí skupiny sdružujících se do subkultur, založených na sdílených principech a soudržnosti, lze pak považovat jako vyústění vzniku a kumulace vnitřních norem, které subkultura sdílí a vytváří z nich potencionální politický nástroj zasahující do veřejné sféry dominantní společnosti. James C. Scott mezi skryté významy zahrnuje *“pověsti, drby, lidová vyprávění, vtipy, písně, rituály, kódy a eufemismy”* (Scott, 1990, s.19), které se následně přenáší do veřejného prostoru skrze symboly a znaky. V graffiti subkultuře se skryté přepisy, tedy symbolické prvky jako jsou: řeč, znaky, symboly a styl, objevují v malbách writerů a v rámci působení v graffiti subkultuře. Skryté významy lze pak propojit s pojetím *“silent society”*, o které pojímá Nancy MacDonald. V tomto ohledu se teorie vzájemně doplňují a vytváří diskurz pro uchopení graffiti subkultury jako jednotné *“silent society”*, až *“secret society”*, která je skrze skryté významy potencionálním držitelem moci, uložené v nepochopení symboliky a vnitřního utajení.

K pojetí graffiti subkultury jako *“secret society”* a k ukotvení hlavních charakteristických rysů této skupiny, se inspiroji myšlenkami Fabiena Truonga (2017). Autor etnograficky pojednává o sociologických aspektech radikalizace ve francouzských banlieues (okrajové části měst) a takzvaných *“riots”* (pouliční vandalství), charakteristických rysech členů podílejících se na nepokojích v městském prostoru. Kromě rozboru motivací pak především rozebírá podstatu *crews*, které jsou nedílnou součástí této práce a zkoumaného tématu graffiti subkultury. K vysvětlení sociologických aspektů *“secret society”*, kterou jednotlivé *crews* utvářejí, užívá pojetí George Simmela z textu: *The sociology of secrecy and of secret societies* (1906).

Georg Simmel předkládá důležitý aspekt koherence jednotlivých *crews* a *secret societies*, kdy uvádí: *“Sociologický význam tajemství, jeho praktický rozměr a způsob jeho působení, je třeba hledat ve schopnosti, či sklonu zasvěcovaného nechat si tajemství pro sebe nebo v jeho odolnosti, či slabosti vůči pokušení ke zradě (Simmel, 1906, 441-98)⁵*. Utajení a schopnost udržet tajemství dané *crew* napříč nátlaku *“druhé strany”* - *“...oni jako stát a jejich pravá ruka, poldové...”* (Truong, 2017, s.567)⁶, je projevem loajality jejích členů a stavebním pilířem *secret society*. Jakmile členové projeví svou loajálnost, získávají tím ochranu a podporu, kterou ztrácí v dominantní společnosti: *“Tajná společnost vyvažuje faktor izolace, který je charakteristický pro všechny správce tajemství tím, že jsou skutečnou*

---

⁵ Původní verze: *“The sociological significance of the secret, its practical measure, and the mode of its workings must be found in the capacity or the inclination of the initiated to keep the secret to himself, or in his resistance or weakness relative to the temptation to betrayal”* (Simmel, 1906, 441-98)

⁶ Původní verze: *“...them as the state and it's right hand, cops”*

společnosti” (Simmel, 1906, 441-98)⁷. Truong pak hovoří v kontextu crews v Balieue ve Francii o tzv. “Incomplete secret society”, jejichž činnost oproti Simmelově “secret society” postrádá vnitřní morální ohodnocení, vědomí vyjímečnosti a sdílení uvnitř skupiny z důvodu ilegální povahy většiny z činností (Truong, 2018). Některé sféry graffiti subkultury se tak díky vědomému příklonu k ilegalitě mohou blížit právě oněm “incomplete secret societies”.

Důležité sociologické aspekty, předložené v těchto teoriích mi poskytují teoretický náhled na vnitřní konfiguraci graffiti subkultury. Do jaké míry je subkultura koherentní, jak lze chápat vnitřní strukturu subkultury a jakým způsobem klást otázky během rozhovorů s členy graffiti subkultury, zapojených do této práce.

2.3. Metodologická část

2.3.1 Metodologie

Výzkum zaměřený na graffiti subkulturu jsem započala již během studia, v rámci předmětu Praktikum k antropologickému terénnímu výzkumu (2021), což mi umožnilo dlouhodobé pozorování terénu a zaznamenání proměny zkoumaných lokalit. Zúčastněné pozorování je tedy jedním z hlavních pramenů, které mi poskytlo data a následně náhled na problematiku graffiti v městském prostoru.

Po seznámení se s terénem a přibližném stanovení zájmu, jsem vyhledala odbornou literaturu a autory, kteří se fenoménem graffiti zabývali a poskytli mi vhodné teoretické základy. Pro širší náhled na zkoumaný fenomén jsem zvolila primárně dva texty, které se vzájemně doplňují. Text *The right to write the city: Lefebvre and graffiti* od Andreje Zieleniece (2017) mi poskytl náhled na graffiti z hlediska jeho zasazení do městského veřejného prostoru a povědomí o ilegální formě graffiti. Následně text *Nancy MacDonald: The graffiti Subculture* (2001) mi poskytl vhled do samotné graffiti subkultury a byl mi inspirací pro následné rozhovory s insidery graffiti subkultury. Teoretickou část jsem postupně doplňovala dalšími teoriemi, které na již zmíněné texty navazují a dále rozšiřují důležité koncepty pro tuto práci.

---

⁷ Původní verze: “The secret society counterbalances the factor of isolation, which is characteristic of every secret, through the fact that it is indeed a society” (Simmel, 1906, 441-98).

2.3.1.1 Zúčastněné pozorování

Souběžně s mapováním teoretických východisek představených v předchozí kapitole, jsem prováděla terénní výzkum a zúčastněné pozorování s promyšleným záměrem a sledovala aspekty proměny sledované oblasti. Během pozorování jsem pořídila fotografie jednotlivých graffiti a zanesla je do mapy. Pokračovala jsem v pořizování fotografií a časový odstup se ukázal být zajímavým prvkem, jelikož mi umožnil zaznamenat již zmíněnou proměnu v několika oblastech Holešovic a Troji. Oblast, kde lze proměnu nejvíce zaznamenat, je oblast bývalého areálu Prefa Praha - jeho původní podoba, proces demolice a následně úplný zánik. Přikládám odkaz a QR kód na mapu, pomocí kterého je možné ji jednoduše zobrazit a fotografie z celé zkoumané oblasti si prohlédnout.

Odkaz na mapu:

<https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=1sL4W88KyEEcNML2KjKP0LKy472enIlg&usp=sharing>

QR kód:

Obr.č.1 - QR kód k mapě “Graffiti v Troji a Holešovicích”, Sára Perutková

2.3.1.2 Polostrukturované rozhovory

K odhalení významového světa a hierarchií uvnitř graffiti subkultury bylo třeba spojit se s jejími insidery, tedy writery. Vzhledem k ilegální povaze graffiti nebyl tento úkol jednoduchý, ale ani nemožný. Kontaktovala jsem přátele z bývalého uměleckého gymnázia, kolegy z fakulty a následně i zkusila své štěstí v nejmenovaném graffiti obchodě s graffiti sortimentem. Rozhovory probíhaly v různých lokalitách, s tím, že první rozhovor mi poskytl kolega, který se graffiti zabývá přes 9 let a probíhal přímo ve zkoumané oblasti, což mi umožnilo nejen získat náhled do graffiti subkultury, ale především komentáře k jednotlivým graffiti a vysvětlení skrytých symbolů. Velkým přínosem pro tento výzkum byly mimo jiné rozhovory s majitelem a pracovníky v graffiti storu, kteří byli opravdu vstřícní a poskytli mi stěžejní informace pro tento výzkum. Veškeré rozhovory jsou zaznamenány anonymně tak, aby nebyly narušeny žádné etické nároky a bezpečí jednotlivých respondentů.

Nashromáždění těchto dat mi umožňuje provést výzkum, který jsem tematicky nazvala Mezi uměním a vandalismem: postavení graffiti subkultury v oblasti Troji a pražských Holešovic. Jak naznačuje název, výzkum se zaměřuje na reflexi ambivalentní pozice graffiti a postavení graffiti subkultury z hlediska jejích členů s přihlédnutím k lokálním podmínkám pražských Holešovic a Troji, které nabízí velké spektrum míst, vodných k osvětlení obecnějších principů fungování praxe graffiti kultury. K tomu účelu hledám spojitosti mezi sociální a prostorovou segregací graffiti ve zkoumané oblasti s ohledem na vnitřní fungování subkultury. Pro stanovení hledaných témat si pokládám následující výzkumné otázky.

2.3.2 Výzkumné otázky

- Jaké projevy graffiti tvorby se vyskytují v Troji a pražských Holešovicích a jak se v této segregaci odráží vnitřní diference subkultury?
- Jak je writery reflektována praxe, společenská pozice i ideje graffiti subkultury, a to jak uvnitř subkultury, tak ve vztahu k většinové společnosti?
- Jakým způsobem se pod vlivem praxe writerů i dohledu dominantní společnosti proměňuje graffiti ve fyzickém prostoru pražských Holešovic a Troji?

2.3.3 Etické nároky výzkumu

Během výzkumu jsem tedy shromažďovala data prostřednictvím zúčastněného pozorování, terénního výzkumu, polostrukturovaných rozhovorů a vizuálních záznamů. Vzhledem k ilegální povaze určité tvorby graffiti jsem aplikovala následující etické prvky.

V první řadě jsem prováděla zúčastněná pozorování, ze kterých jsem následně vytvořila terénní poznámky a fotografie. Výzkum v terénu probíhal většinou ve veřejném prostoru, který však v některých případech hraničil se soukromým prostorem. V okolí bývalého areálu Prefa Praha bydleli lidé bez domova, jejichž soukromí jsem maximálně respektovala a vyhýbala se pořizování fotografií, na kterých by se mohli vyskytovat. V terénních poznámkách neuvádím popis, který by mohl sloužit k jejich identifikaci a způsobit jim potíže. Během zúčastněného pozorování jsem se neúčastnila samotného vytváření graffiti, v tomto ohledu se nepotýkám v případě writerů s rizikem jejich identifikace na fotografiích a v dalších datech. Pořízené fotografie jsou mé vlastní, s výjimkou tří, které pořídily kolegyně během předešlého společného výzkumu. V takových případech uvádím vždy jméno a datum pořízení, aby nedošlo k narušení autorských práv.

Během polostrukturovaných rozhovorů jsem vždy seznámila jejich účastníky se záměrem výzkumu, a ačkoli jsem měla připravený písemný souhlas, nebylo nutné jej využít, insidery byli vždy velice ochotní mi rozhovory poskytnout. Po domluvě mi umožnili rozhovory nahrávat za podmínky, že budou anonymizované a jejich jméno ve výzkumu nezazní. Z toho důvodu uvádím v ukázkách z rozhovorů heslovitá jména, či pseudonymy například *“Jake, OG.K., Karlos”* a podobné. Anonymizaci považuji za důležitý prvek s ohledem na ilegální formu graffiti, a proto v práci nezmiňuji prvky, na základě kterých, by bylo možné insidery identifikovat.

2.3.4 Průběh rozhovorů

Rozhovory s writery, byly hodnotným prvkem pro tento výzkum a umožnily mi náhled do graffiti subkultury. Celkem mi poskytlo své odpovědi deset writerů, se kterými jsem prováděla většinou polostrukturovaný rozhovor na několika místech ve zkoumaném terénu. Široký náhled na zkoumané téma mi poskytla rozmanitost jednotlivých writerů, kteří se od sebe liší jak věkem, tak svou tvorbou. Mladší writeři, kteří se graffiti věnují pět až deset let mi poskytli cenné informace v oblasti jejich tvorby, projevu, účasti v jednotlivých crews, motivaci, stylu a vztahu k restrikcím. Starší writeři mi pak poskytli širší informace o

hodnotách graffiti subkultury, udržitelnosti lifestylu, začlenění writerů mezi dominantní společnost, edukaci společnosti a pořádání akcí pro writery.

2.3.4.1 Informátoři

Writer 1 - Jake

- Muž, věk 23, student vysoké školy Univerzity Karlovy, FHS
- Lokalita rozhovoru: ve zkoumaném terénu, oblast Troji
- Jake se graffiti zabývá přes 9 let. Jelikož se známe na přátelské úrovni, poskytl mi rozhovor přímo ve zkoumaném terénu v okolí Troji a pražských Holešovic a byl mým tzv. “gatekeeperem”⁸. Jeho výpovědi byly hodnotné nejen v možnosti nahlédnout do vnitřní struktury graffiti subkultury, tomu, jak fungují jednotliví writeři i crews a seznámení se se základními charakteristikami graffiti, nýbrž také v tom ohledu, že mi poskytl přímý komentář k jednotlivým graffiti malbám ve zkoumané oblasti.

Writer 2 - OG.K., Writer 3 - OG.J.

- Muži, střední věk, majitel a zakladatel nejmenovaného obchodu s graffiti sortimentem v Praze a jeho spolupracovník
- Pseudonym OG.K. a OG.J. jsem zvolila v návaznosti na výpověď jednoho z mladších writerů, který Writera 2 a Writera 3 označil jako “OG” - znalí, zkušení jedinci ve svém oboru, kteří praktikují určitou činnost delší dobu
- Lokalita rozhovoru: ve zkoumaném terénu, oblast Holešovic
- Výpovědi těchto writerů jsou pro tuto práci klíčové a zásadní. Poskytli mi náhled na graffiti tvorbu v celku, tedy: vznik a vývoj graffiti, graffiti scéna v České republice, způsob nauky tvorby, praxe s postihy, zážitky, edukace širší společnosti, komentáře ke konkrétním malbám ve zkoumané oblasti a pojetí graffiti s nadhledem. Velice si vážím jejich výpovědí, které mi poskytli. Ačkoli jsem se s těmito writery osobně neznala, požádala jsem je o rozhovor při návštěvě jejich obchodu s graffiti sortimentem a byli velice ochotni mi informace předat.

---

⁸ Gatekeeper je termín, který používáme pro označení osoby (nebo skupiny či organizace), která primárně zprostředkovává přístup do terénu a má kontrolu nebo vliv na přístup výzkumníka nebo výzkumnice k účastníkům terénního výzkumu. Vzhledem k jejich rozsáhlým znalostem místní komunity a jejich znalostem a vazbám na zkoumanou společnost jsou často klíčovými informátory a informátorkami během výzkumu. (Antropologický slovník)

Writer 4 - Young L

- Muž, věk 16-19, brigádník, v již zmíněném obchodu v Praze
- Lokalita rozhovoru: Cross club, pražské Holešovice
- Young L se graffiti věnuje více než 6 let. Měla jsem možnost s ním provést rozhovor, jakmile dokončil směnu, v již zmíněném obchodu, kde pracuje jako brigádník. Young L mi poskytl cenné informace v náhledu na tvorbu mladších writerů, způsobu zdokonalování své tvorby, procesu výuky a inspirace u zkušenějších writerů, detailnější popis své vlastní práce a skryté symboly v graffiti tvorbě.

Writer 5 - Mike, Writer 6 - Steve,

- Muži, věk 18-20, studenti
- Lokalita rozhovoru: Cross club, pražské Holešovice
- Mike a Steve mi poskytli odpovědi na téma graffiti tvorby během rozhovoru v jednom z barů v pražských Holešovicích. Jelikož se jedná přátele mé kolegyně, byli ochotni mi poskytnou odpovědi na základní témata týkajících se začátků a motivace jejich graffiti tvorby, ale rozhovor byl spíše uvolněný a nestrukturovaný. Spolu s writery 4, 7, 8 a 9, mi poskytli především náhled na tvorbu mladých lidí, kteří s graffiti mají zkušenost jen několik let a liší se tak stylově i přístupem od starších writerů.

Writer 7 - Ben, Writer 9 - Sunny

- Muži, věk 16/17, studenti umělecké střední školy
- Lokalita rozhovoru: Výstaviště Holešovice, park Stromovka
- Ben a Sunny mi poskytli náhled na graffiti opět z pohledu mladých writerů. Zabývají se graffiti přes 5 let a vzhledem ke studiu umělecké školy, jim je graffiti tvorba blízká jako jeden z možných uměleckých projevů. Rozhovor proběhl nestrukturovaně, neznala jsem oba muže osobně, ale přes společného přítele. Jejich výpovědi byly přínosné především v představení jejich motivace, přístupu a vnitřních pravidlech graffiti subkultury.

Writer 8 - Karlos

- Muž, věk 21, student vysoké umělecké školy
- Lokalita rozhovoru: Vnitroblok, pražské Holešovice
- Karlos je studentem umělecké vysoké školy a graffiti se zabývá přes 8 let. Během polostrukturovaného rozhovoru, který mi poskytl v omezeném časovém úseku, mi předložil hlavní motivaci jeho tvorby a sklon k ilegální formě graffiti. Jeho výpovědi mi umožnily nahlédnout na tvorbu writera, který odmítá legální formu graffiti, tvoří na vlakových vagonech, odmítá přenos graffiti do galerií a vnímá odpor a nepochopení ze strany dominantní společnosti.

Writer 10 - Mik

- Muž, věk 22, student psychologie na Univerzitě Karlově
- Lokalita rozhovoru: kavárna Ouky Douky, pražské Holešovice
- Mik je jedním z posledních respondentů této práce. Časový odstup výzkumu mi umožnil zaměřit se na témata a doplňující otázky, ke kterým se předešlí writeři přímo nevyjádřili. Jelikož se jedná o známého přítele, byl velice ochotný mi otázky zodpovědět. Jeho výpovědi byly obohacující v aspektech motivace a výběru plochy.

3. EMPIRICKÁ ČÁST

3.1 Představení terénu

Jako terén pro výzkum jsem si zvolila prostor pražských Holešovic a Troji. Prvním důvodem je již zmíněný výzkum, který byl součástí seminární práce a probíhal v okolí FHS UK, bývalého areálu Prefa Praha a okolí dvou mostů - Trojského mostu a mostu Barikádníků. K tomuto terénu jsem následně přidala prostor pražských Holešovic, který nabízí legální plochy a slouží tak k ideálnímu představení ambivalence graffiti.

3.1.1 Charakteristika terénu

Zvolený terén je ve své podstatě různorodý a pestrý, pro oblasti okraje širšího centra Prahy však poměrně typický. Zahrnuje obydlenu a modernizovanou část zastavěného městského prostoru, dominantní přírodní prvky jako řeka Vltava a její okolí a v neposlední řadě opuštěné domy, dopravní stavby, městskou džungli a prostory které mohou, a některé z nich jsou, využívány jako útočiště lidí bez domova. Graffiti se v této oblasti vyskytuje ve

maleb – boj graffiti subkultury s městským řádem. Obsahem většiny graffiti forem jsou podpisy jednotlivých writerů i celých crews, mimo jiné se však v oblasti vyskytují anarchistické a politické nápisy, včetně symbolů odkazujících na Vilu Miladu.

Obr.3 - Graffiti pod mostem barikádníků, piece JQK, Sára Perutková, 15.6.2023

Obr.4 - Graffiti tagy pod mostem Barikádníků TELIKER, ROZAY s pozůstatky lešení po přemalování, Sára Perutková, 15.6.2023

*Obr.5 - Tagy na lavičce, která se nachází nedaleko mostu Barikádníků, Sára Perutková,
15.6.2023*

Vila Milada je prvorepubliková vila, která se nachází nedaleko zastávky Pelc-Tyrolka a Fakulty Humanitních Studií. Od 1. máje 1998 byla obsazena skupinou squatterů, v letech 1998-2009 pak byla autonomním sociálním centrem a sloužila jako prostor pro uskutečnění hudebních festivalů a koncertů (Wollmann, 2018). Nyní je celý pozemek oplocený, okna a dveře jsou zakrytá a vstup do vnitřních prostor je zakázaný. Na vnější fasádě vily jsou nejen graffiti, ale především anarchistické symboly a nápisy, které lze spatřit i v jejím blízkém okolí na mostu Barikádníků.

*Obr. 6-7 - Aktuální podoba vily Milady, anarchistické symboly, nápis “Víc mrtvejch fizlů”,
“SME MOC!” a graffiti malby, Sára Perutková, 15.6.2023*

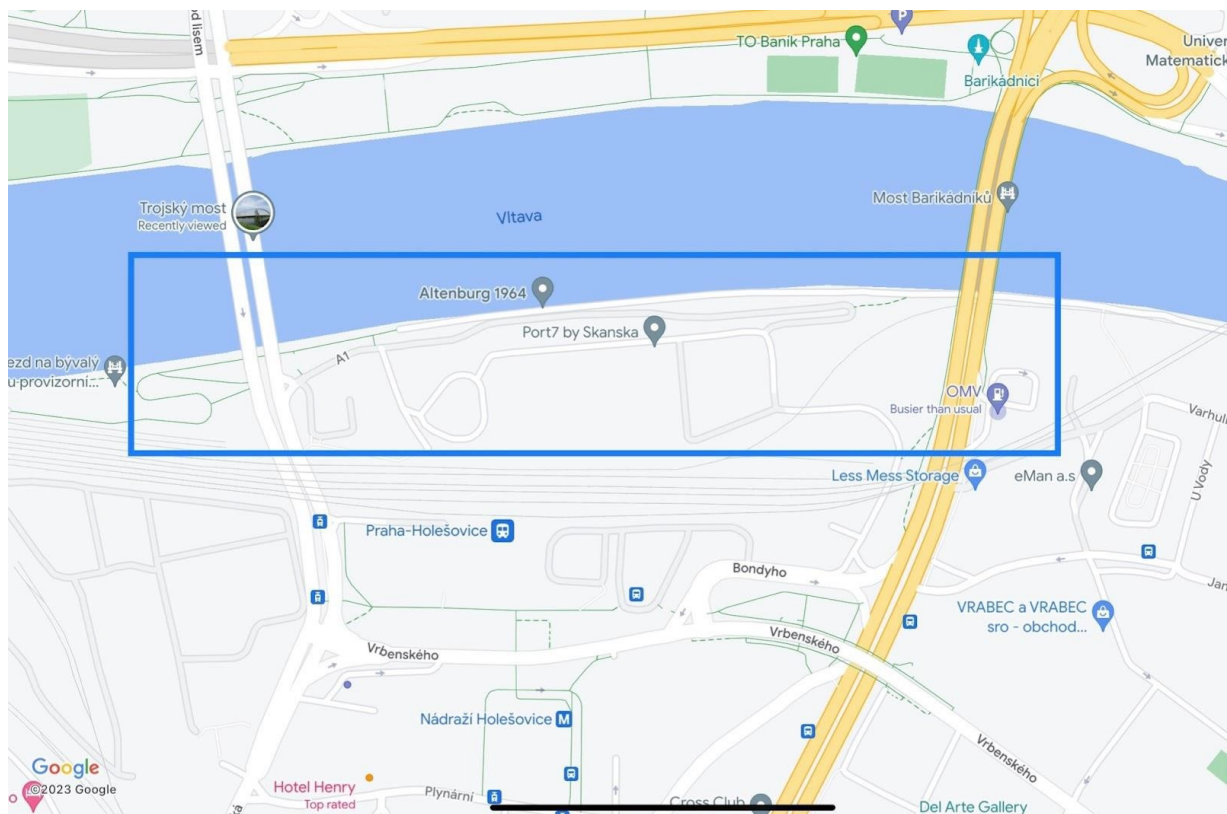
*Obr.8 - Anarchistické a squatterské nápisy a znaky pod mostem Barikádníků (dnes
přemalované), Rebeka Lacinová, 14.11.2023*

Obr.9 - Nápisy a odkaz na vilu Milada pod mostem Barikádníků (dnes zamalované),
Natálie Marhoulová, 2.11.2021

Na levém břehu řeky Vltavy zkoumám (obr.10):

- Oblast pod Trojským mostem
- Bývalou prostor areálu Prefa Praha, dnes developerský moderní projekt Port7 a jeho okolí
- Oblast pod mostem Barikádníků

Obr.10 - Levý břeh řeky Vltavy; Zdroj: Google Maps; úpravy Sára Perutková

Tyto dva prostory dělí a zároveň propojuje řeka Vltava, která je jednou z *dominant* ve smyslu uspořádání oblasti. Pomyslné *hranice* zkoumaného terénu tvoří *most Barikádníků* na jedné straně a *Trojský most* na straně druhé. Zajímavým prvkem je srovnání původu a historie těchto mostů spolu s dnešní formou graffiti, která se v prostoru vyskytuje. V okolí Trojského mostu, moderní čisté, bílé stavby z roku 2014, se vyskytují většinou jen tagy a jednoduché podpisy (*obr.12*), které jsou však pravidelně zamazávány a v porovnání s mostem Barikádníků se jich zde vyskytuje málo. Na protější straně zkoumaného terénu tvoří pomyslnou hranici most Barikádníků, který se stal doménou bojů v průběhu Pražského povstání. Most, který původně nesl název Trojský most byl na památku bojů v Pražském povstání přejmenován roku 1946 na most Barikádníků (Fischer, 1985). Jeho tehdejší podoba je velmi dobře zdokumentována v českém filmu *Němá barikáda* (1949), kde se přímo na mostě a v jeho okolí odehrává část tohoto snímku. Anarchický původ mostu Barikádníků se odráží na dnešní podobě a formě graffiti, která obsahuje barevné pieces, tagy několika crews a především politické a anarchické nápisy (*viz. obr.9,10*).

Obr.11 - Oblast pod Trojským mostem, jednoduché tagy, WATT, Sára Perutková, 16.11.2021

Na levém břehu byla *dominantou* graffiti tvorby oblast bývalého areálu Prefa Praha, který dnes nahradil developerský projekt Port7 by Skanska. Na místě, kde dnes stojí moderní budovy a probíhá stavba, byla několikametrová stěna pokrytá graffiti malbami (*obr.12*) a bývalý areál Prefa Praha, který sloužil jako útočiště lidí bez domova a writerů, kteří zde zanechávali tagy, malby, pieces a politické nápisy (více v podkapitole Proměny). Časový odstup výzkumu v tomto případě slouží jako hodnotný prvek, který mi umožňuje sledovat proměnu a dočasnost výskytu graffiti v celé oblasti.

*Obr.12 - Původní podoba stěny, která se nachází nedaleko bývalého areálu Prefa Praha,
Sára Perutková, 16.11.2021*

Prostor pod mostem Barikádníků na levém břehu je stále oblastí, kde se graffiti vyskytuje ve velké míře (*obr.13*). Proměna mezi lety 2021 a 2023 se v tomto případě dotkla pouze nových maleb a tagů, které se pod mostem vyskytují, přesídlením lidí bez domova, kteří obývali prostory pod mostem. V celé oblasti, která zahrnuje také okolí bývalého areálu Prefa Praha, se vyskytují prvky rezistence, v podobě tagů a nápisů na reklamních plochách a anarchistických symbolů, které je možné zahlédnout nejen na pravém břehu řeky Vltavy, nýbrž také v oblasti pražských Holešovic (*obr.14-15.*). Anarchistické symboly a graffiti jako prvek rezistence můžeme vnímat jako součást potencionální infrapolitiky, tedy malby v městském prostoru, která obnáší symbolickou politickou zprávu pro veřejnost.

Obr.13 - Oblast s velkým výskytem graffiti pod mostem Barikádníků na levém břehu řeky Vltavy, Sára Perutková, 3.5.2023

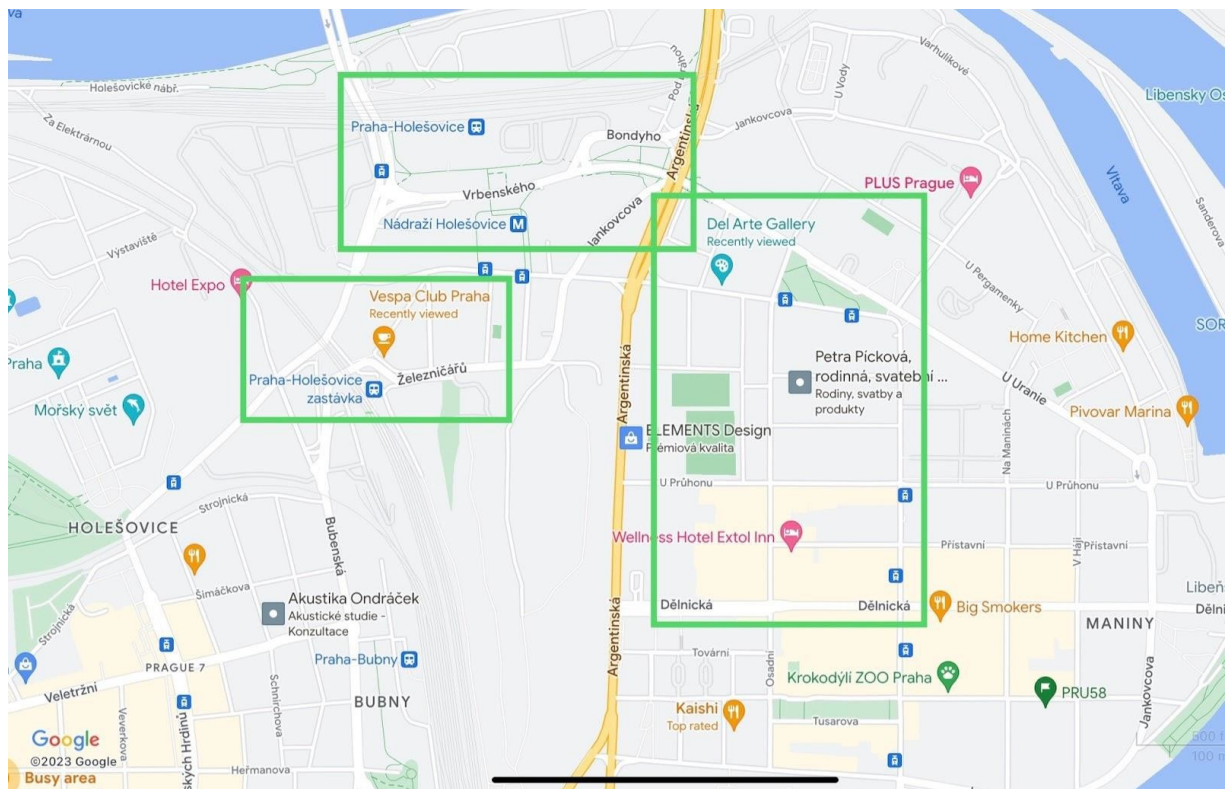

Obr. 14-15 - Symbol anarchismus, "A" v kruhu, vyskytující se na několika místech ve zkoumané oblasti (Trojský most, stanice metra Nádraží Holešovice), Sára Perutková, 2023

3.1.3 Pražské Holešovice

Pražské Holešovice jsou městskou částí Prahy, ležící na levém pobřeží řeky Vltavy. Prostory Holešovic nabízí rozmanité formy graffiti a několik legálních ploch, které jsou hodnotným prvkem pro výzkum graffiti v této oblasti. Zkoumaný terén jsem rozdělila do následujících oblastí (obr.16):

- Vlakové nádraží Praha-Holešovice a jeho okolí, podchod metra Nádraží Holešovice
- Zastavěnou část městského prostoru Holešovic - Ortenovo náměstí a okolí, ulice Komunardů a legální plochy v této oblasti
- Ulice Železničářů, U papírny a jejich okolí - legální a nelegální plochy

Obr.16 - Zkoumané oblasti pražských Holešovic; Zdroj: Google Mapy; úpravy Sára Perutková

Vlakové nádraží Praha-Holešovice tvoří pomyslnou hranici mezi zkoumanou oblastí bývalého areálu Prefa Praha a zkoumanou oblastí městské části pražských Holešovic. Lze ho také považovat za dominantu, vzhledem k počtu graffiti maleb, které se nachází především kolem železničních tratí (obr.17) a na autobusovém nádraží. Vlaky, nádraží a prostory kolem kolejí jsou charakteristickým typem oblasti, kde writeři působí, jak často

zmiňují v rozhovorech. V této oblasti se vyskytují převážně pieces, tedy velká, barevná a propracovaná forma graffiti malby. Mimo jiné se zde vyskytují tagy, které bývají často na lavičkách, sloupech, stěnách a přímo na vlakové a autobusové zastávce.

Obr.17 - Graffiti kolem železničních kolejí, Praha-Holešovice, vlakové nádraží, Sára Perutková, 15.6.2023

Druhou dominantou této oblasti je podchod u metra, který vede od autobusového nádraží směrem k zastavěné části Holešovic. Prostory podchodu bývaly legální plochou, kterou roku 2013 vymalovali studenti Akademie výtvarných umění v Praze a ztvárnili návrh Antonína Matějovského za účelem zpříjemnění cesty podchodem (Formánková, 2013). Dnes tento streetartový projekt nahradila ilegální forma graffiti v podobě pieces a tagů, které se vyskytují po celé délce podchodu (obr.18). Lze v něm zaznamenat anarchistické symboly, odkazy na vilu Miladu, a dokonce i rivalitu mezi jednotlivými writery v podobě přemalování jednotlivých pieces, tagů, maleb, a dokonce i přeškrtnutí.

Obr.18 - Vstup do podchodu mezi autobusovým nádražím a metrem Nádraží Holešovice, piece, tagy, Sára Perutková, 15.6.2023

Zkoumaná oblast zastavěné části Pražských Holešovicích, se rozléhá mezi Ortenovým náměstím a tramvajovou zastávkou Dělnická. V této oblasti se vyskytuje nejen ilegální forma graffiti (pieces a tagy na fasádách a sloupech), nýbrž také mnoho legálních ploch, kde tvoří graffiti a Street Art umělci. *“Holešovice se podobně jako v minulosti Karlín stávají velmi vyhledávanou lokalitou zejména mezi mladými lidmi. Původní industriální čtvrť totiž dnes nabízí mnoho příležitostí nejen pro aktivní trávení volného času, ale rovněž pestrou nabídku zejména kulturních akcí.”* (redakce hypindex.cz, 2018). V oblasti Holešovic se pořádá mnoho kulturních akcí a otevírají se možnosti umělcům tvořit ve veřejném prostoru. Legální plochy pro Street Artové umění a graffiti nabízí mimo jiné hudební klub Cross, známé multikulturní centrum v pražských Holešovicích.

*Obr.19 - Příklad legální plochy v pražských Holešovicích, graffiti na fasádě, Plynární
899/37, 170 00 Praha 7-Holešovice, Sára Perutková, 23.5.2023*

Třetí zkoumanou oblastí jsou stěny v ulicích Železničářů a U papírny, poblíž nástupiště Praha-Holešovice zastávka. Tato oblast je proslulá propracovanými pieces, které pokrývají celý povrch stěny mostu. V této oblasti je zajímavé sledovat “hranice”, kde končí legální plocha a kde začíná ilegální včetně respektu jednotlivých writerů, kteří nepřemalovávají komplexnější díla. Před dominantní stěnou se nachází také fotografický ateliér Loft BubNY, jehož fasáda je pokrytá Street Artovým uměním.

Obr.20 – Graffiti Beatz - Praha, Holešovice (25.1.2020) | foto © Mayapur Doya

Obr.21 - Piece na fasádě mostu, ulice Železničářů, 15.6.2023, Sára Perutková

Jakým způsobem se předešlá zjištění z terénu pojí s vnitřní strukturou subkultury, se pokusím osvětlit v následující kapitole, věnovanou reflexi graffiti subkultury z pohledu samotných writerů.

3.2 Reflexe graffiti subkultury z pohledu writerů

Základní představu o graffiti subkultuře mi poskytla odborná literatura, kterou jsem již uvedla v teoretické části této práce. Prostřednictvím rozhovorů zkoumám vnitřní podobu graffiti subkultury a postoje jednotlivých writerů, kteří tvoří mimo jiné v Troji a pražských Holešovicích, pohybují se v této lokalitě z důvodu práce a studia, či tu pobývají trvale. Během rozhovorů jsem s insidery probírala témata týkající se subkultury, její vnitřní struktury a hodnot, formování crews a jakou roli hraje v subkultuře styl a, kódování a skryté významy slangu.

3.2.1 Vnitřní struktura subkultury a její projevy v prostoru

Při setkání s jednotlivými writery jsem nejprve zjišťovala jejich celkový vztah ke graffiti. Jak s ním začínali, přibližně v jakém věku, kdo je ke graffiti přivedl a co pro ně graffiti znamená. Většina writerů, se kterými jsem vedla rozhovor se shodla na tom, že je ke graffiti přivedli kamarádi, rodina a známí v mladém věku. Důvody byly různé:

“Od sedmý třídy, tak 12, 13 let. Kamarád přines window marker, že to zkusíme. Dřív jsem nemaloval...Pak na graffiti jamu vidíš ty og⁹ lidi a začneš se zajímat víc.” Young L, 23.5.2023

“Někdy na učňáku, rok 92 myslím. Přišel bratr a řekl mi, že bude dělat graffiti, kupovat a hlídat něco. Taky, že je nověj hudební styl, kterému se říká rap a píše se to “RAP”, takže to byl první kontakt kdy jsem nedělal nic ještě...Pak jsem do toho padl v další vlně na učňáku, tam člověk přišel mezi lidi, kámoš skejťák, tam nějaká fixka, nějaký psaní a pak se do toho spadlo až hanba.” OG.K., 23.5.2023

---

⁹ Og - “old g”, starší a zkušenější osoba v určitém oboru/oblasti, (pozn. aut.)

“Když mi bylo osm, tak mi jeden starší kluk ukázal, co kreslí a mně se to hrozně líbilo. Pamatuju si, že mu jedna jeho kamarádka řekla, že to vypadá jako natištěný a já si od té doby přál umět kreslit tak, aby si lidi mysleli, že je to natištěný.” Mike, 12.5.2023

Když jednotlivci začínají tvořit graffiti, inspirují se u přátel se stejným zájmem, v ulicích, na internetu, či v magazínech. Zajímalo mne, jak writeři hovoří o učení se technice písma. Někteří mají svého “učitele”, který jim vysvětlí základní principy a seznámí je s hodnotami graffiti subkultury, jiní se učí sami postupem času:

“Většina lidí, co znám se to naučili sami, jako bez workshopů a tohleto...Nemusíš umět vymodelovat ruku, ale musíš umět psát.” OG.J., 23.5.2023

“Když máš toho učitele, tak to je jak průvodce...To máš jak tu učebnici (kniha o graffiti), v té máš věci, který ti nikdo normálně neřekne. Ten učitel, když je fajn tak tě tím dobře provede.” OG.K., 23.5.2023

Během rozhovoru s jedním z mladších writerů, jsem měla možnost nahlédnout přímo do procesu učení a začátků jeho graffiti tvorby. Writer mi ukázal svůj “skicák”, kam si zakresloval různé druhy písma a návrhy na pozdější malby na stěnách. Zmínil se, že následně kresby konzultuje se zkušenějšími writery, kteří mu poskytují zpětnou vazbu a přínosné rady.

Po seznámení s reflexí writerských začátků jsem považovala za důležité zjistit, co pro ně graffiti znamená. Většina respondentů se shodla na tom, že graffiti nezahrnuje jen malování a psaní, nýbrž celkový životní styl a vyjádření emocí a identity.

“Pro mě je to moje vyjádření. Můžu vyjádřit svoje emoce nebo když jsme crew a jdeme dělat nějaký peace, tak to prostě prožíváš a baví tě to...Graffiti je na celý život. Jakmile to nebereš na celý život, tak nejsi writer nebo writerka” Young L, 23.5.2023

“Graffiti je životní styl. Maluješ, máš všechno od barev...To graffiti ti dá nějaký pohled na svět, pro mě je to, že se dívám, funguju, v létě jdu místo na koupák pod most malovat, je to lifestyle žejo. Někdy je to náročný, když tě chytanou policajti, spousta lidí pak přestane malovat a nechťej s tím mít nic společného.” OG.K., 23.5.2023.

“Graffiti je pro mě především můj hlavní koníček. Ale vlastně je to něco nad čím přemýšlím skoro pořád. Do jistý míry tím vyjadřuju vzdor proti současné společnosti - respektive je mi ukradený, že něco zničím je to jen barva a dá se to většinou umejt. Rozhodně svými graffiti nic extra nevyjadřuju. Jméno, co dělám znamená jen to jméno - reprezentuje mě. Když chci něco extra vyjádřit tak napíšu něco jinýho než svoje jméno, ale to se děje zřídka a většinou napíšu nějakou vtipnou hlášku co pochopí většinou jen kámoši.” Mik, 20.12.2023

Jak zaznělo v odpovědích writerů, graffiti je životní styl a je úzce spjatý s komunitou, která má svůj řád a pravidla. Utváří se tak subkultura, jejíž součástí jsou jak jednotlivci, tak skupiny writerů, které se označují jako *crews*. Writerské *crews* sdílí mnoho aspektů, které uvádí Fabien Truong ve svém pojednání, jako jsou utajení a loajálnost vůči druhým. K zodpovězení výzkumných otázek, bylo třeba se také zajímat o vnitřní strukturu graffiti subkultury, tedy: nakolik je komunita writerů koherentní, jaké hodnoty sdílí, jakým způsobem se utvářejí jednotlivé *crews*, jaké vztahy mají writeři mezi sebou, jak se vzájemně odlišují a zdali mají určitá nevyslovená pravidla, která se v graffiti subkultuře dodržují. Podle odpovědí jednotlivých writerů vyplynulo, že jednatel může být součástí několika *crews*, které mají různý počet členů. V některé *crew* mohou být tři členové, v jiné třicet a více. Být členem *crew* neznámá tvořit vždy společně, je možné se scházet pokaždé s jinými členy *crew* nebo tvořit samostatně. Jednotlivé *crews* mají své označení, jako například SYT, UPSK, CSR, FORCE, RAW, AST a další (jednotlivá písmena označují skrytý název *crew*). Členové *crews* pak vedle svých *pieces* zanechávají tagy (podpisy) *crews*, kterých jsou součástí. Odpovědi writerů na otázku, jak se zakládají *crews* byly různé, ale všichni writeři, se kterými jsem rozhovory prováděla mi potvrdili, že jsou členy alespoň jedné *crew*.

S: Sára Perutková, J: Jake (writer 1)

(Rozhovor v terénu, 2.11.2021)

Jake: “Oni jsou i jednotlivci, ale pak se zakládají různé crews a jeden člověk může být třeba i v deseti různých crews...takže když napíšeš někde svoje jméno, tak pak pod to napíšeš ještě pět různých tagů všech těch crews...”

S: “A musíš tam psát všechny tagy skupin do kterých patříš?”

Jake: “Nemusíš, můžeš psát úplně co chceš”

S: Sára Perutková, OG.J.: Writer 2

Rozhovor, 23.5.2023

OG.J.: “V tý skupině byl i Hubo Tox třeba, ale nevěděli jsme o sobě, k tomu jsem se chtěl dostat, jestli tady jsou ty crews a jestli spolu jedou. Tak je tam osm členů a nikdy neděláme akci spolu. Třeba se sejdou tři z nás na jednom místě.”

S: A co vás spojuje v té crew nebo co máte společného?

OG.J.: “Tak my jsme začali tagovat to jméno a dřív se ty kluci scházeli taky. Teď jsou to takový ty crew pro crew, třeba na Facebooku žejo.”

“Měli jsme skupinu, se kterou jsme trávili čas. Všichni jsme se potkávali, vždycky byly skupiny, no jasně. Teď je mě to ale jedno, já jdu klidně sám, to je super. Když jdeš s někým tak pořád musíš řešit co, kde, jak..Občas je to ale fajn, zajít jako parta... je to zábava víc co” OG.K., 23.5.2023

“Jojo, máme crew no, jsme tam tři a chodíme spolu...Nás tam dělá to, že se v dobrým i ve zlým držíme při sobě. Kámoš měl po rozchodu, tak řeknu hele pojd', dáme vlak nebo tak.”
Young L, 23.5.2023

Jak celkově vyplývá z odpovědí writerů, crews v některých případech neslouží jen jako skupina lidí, která spolu jde malovat, nýbrž jsou si vzájemnou oporou a sdílí společné zájmy, názory a hodnoty. Jednotlivci i crews pak tvoří tzv. “silent society” (“tichou společnost”), o které hovoří Nancy MacDonald, či “secret society” (tajná společnost), o které hovoří Georg Simmel. Taková společnost má svá pravidla, hierarchii, určité role a významy. “Silent” proto, že je uzavřená okolní společnosti, “secret” proto, že se tvoří v utajení a významům, které obsahují tvorba a činy, rozumí plně jen její členové.

Vztahy mezi jednotlivými crews mohou být různé. V některých případech se vzájemně obdivují a cení tvorbu jiné crew, v jiných případech dochází ke konfliktům a výhrůžkám. Jedno z hlavních pravidel graffiti subkultury je, že writeři nepřemalují lepší piece a nemalují po určitých objektech. Označení “lepší” využívají v tomto kontextu sami writeři a vyznačují tím propracované pieces, na kterých pracovali zkušenější tvůrci a k jejich realizaci je potřeba mnohem více času a finančních prostředků na barvy. V prostoru Holešovic a Troji se tyto propracovanější pieces vyskytují v oblasti pod mostem Barikádníků, podchodu metra Nádraží Holešovice, v ulici Železničářů a na legálních plochách, které umožňují přirozeně více času pro tvorbu z toho důvodu, že se writeři nemusí

obávat zásahu policie, která by přerušila ilegální činnost, ke které mimo legální plochy dochází.

“Nepřemaluješ někoho, kdo má větší respekt. Památky jsou tabu i pro ty největší hardcore writery. Památky dělaj jen lidi, co tim nežijou a neví, jak to funguje.” Ben, 13.5.2023

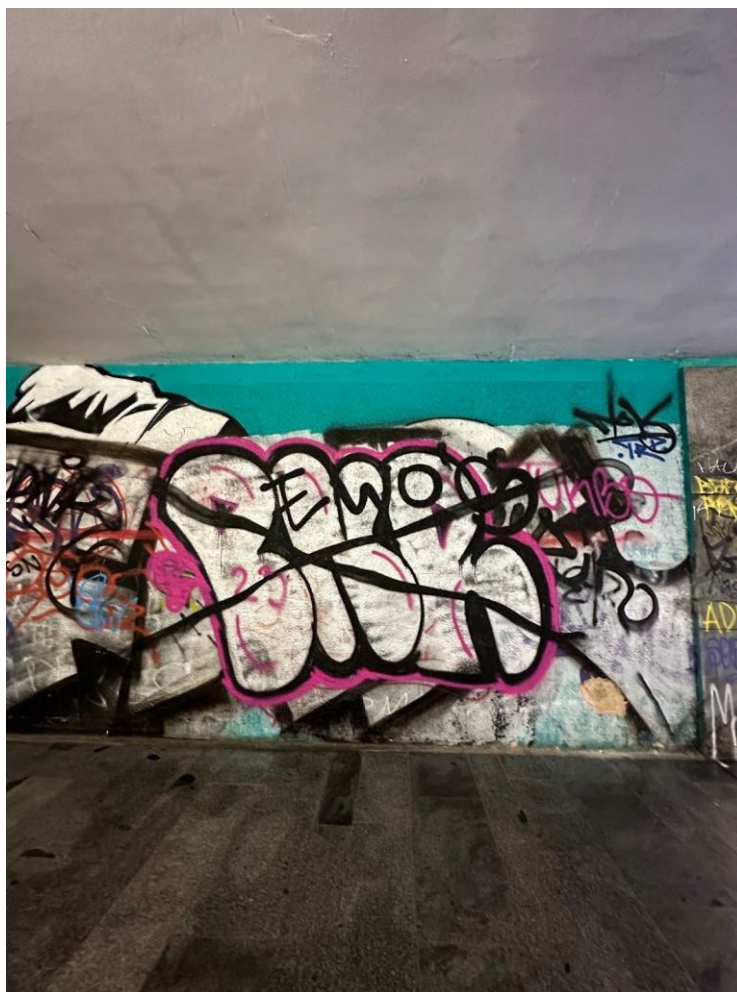
“Nesprejuješ na historický památky, auta atd. Existuje rovněž pravidlo, že tag nesmí přejet piece. Naopak piece může přejet tag.” Sunny, 13.5.2023

“Jop, nemůžeš na lepší věc, než uděláš ty. Pokud nejsi koště, nebudeš sprejovat na novou fasádu, neděláš de*ilní tagy na legálech, neničíš věci jenom tak a nikdy nebudeš sprejovat na KISS, GR, RNR a podobně.” Steve, 12.5.2023

V jednom z rozhovorů se zkušenějším writerem zaznělo, že k přemalování dochází většinou v případech, kdy jsou writeři mladí a neznají základní pravidla graffiti subkultury nebo se nechají unést.

“Ted’ se to stalo tady minulej rok. Můj kamarád přijel z Moravy a přejel tady nějaký Pražáky a normálně na Instagramu výhružky, všechno. To se pak vyřešilo tak, že mi poslali prachy, já těm klukům napsal, aby si přišli a každej si vyzvedl několik barev, po krabici, prostě jako omluva.” OG.K., 23.5.2023

Konflikt mezi jednotlivými crews se v tomto případě vyřešil domluvou, v podobě předání barev jako symbolu omluvy. Pokud se writeři nedomluví, dochází k výhružkám na sociálních sítích nebo k vzájemnému přeškrtávání jednotlivých pieces mezi writery. Přeškrtávání pieces je mimo jiné zprávou pro writera, který piece namaloval, že není dobrý. Takové zprávy lze nalézt v oblasti Holešovic v podchodu metra (*viz. obr.22*).

Obr.22 - Zobrazení rivality mezi writery/crews, přeškrtnutí piecu, podchod u metra, Sára Perutková, 15.6.2023

V oblasti Holešovic, konkrétně v podchodu mezi vlakovým nádražím a metrem, se vyskytuje graffiti po celé jeho délce. V těchto prostorách lze zaznamenat několik prvků “boje”, mezi writery v podobě přeškrtnutých maleb (*viz.obr.22*) a vzájemného přemalovávání jednotlivých “pieces”. V podchodu lze tedy zaznamenat nejen vnitřní symboliku graffiti subkultury, kterou plně rozluští jen její členové, nýbrž také stinný vliv graffiti, kdy působí pro kolemjdoucího chaoticky a spolu s problémovými jedinci v jeho blízkém okolí může působit až znepokojivě. V tomto případě je podchod ukázkovým příkladem teorie “rozbitých oken” (Wilson a Kellings, 1982), kdy je graffiti součástí nevábného prostoru a spolu s temnou atmosférou, podporuje smíšené pocity nejistoty a nepokoje. Jedná se o paradox, kdy samotná praxe writerů může podryvat jejich vnější obraz a podporovat negativní náhled na graffiti subkulturu skrze fyzické prostředí městského prostoru.

3.2.2 Graffiti: udržitelný lifestyle nebo aktivita mladých?

Během rozhovorů jsem se setkala s několika writery různého věku. Jak je typické pro subkultury, aktivita bývá určena pro mladé lidi a často se proto užívá pojem *Subkultury mládeže* (Smolík, 2017, st.42.). Tento pojem bývá užíván ve spojitosti s neudržitelostí životního stylu, který je s určitými subkulturami spjatý. Tento aspekt lze pozorovat částečně i v graffiti subkultuře, kdy její ilegální povaha nasvědčuje činnosti pro mladé writery, kteří nenesou odpovědnost za svou rodinu, finanční zabezpečení a mohou si dovolit lifestyle mimo normativní řád společnosti. Vzhledem k různým věkovým kategoriím respondentů jsem měla možnost zjistit, jak probíhá účast v graffiti subkultuře v pozdějším věku.

Názory mladých writerů:

S: Sára Perutková, J: Jake (writer 1)

(Rozhovor v terénu, 2.11.2021)

J: „No ona většina těch lidí, co malujou hodně, tak jim je dost málo..často jim není ani osmnáct třeba a maj zbombenou půlku Prahy..“

S: “Tak ona většina začíná už na základní škole, ne?”

J: “Jojo, hlavně většina těch frajerů zestárne, bud’ toho nechaj protože to není udržitelný lifestyle nebo je třeba chytěj a maj pak dluhy z toho...”

“Já si myslím, že to jde..když máš třeba rodinu a zapojíš jí do toho, to je bomba prostě..Vidíš svýho kluka malýho jak nakreslí smajlíka, má z toho radost a tak..to je paráda.” Young L

Názor zkušeného writera staršího věku:

*„Je to udržitelný. Bude mi 44 a furt to dělám. I když jsem si třeba rok dva nemaloval. Někdo se dostal od graffiti tak, že dělá jenom obrazy, někdo přijde a řekne, že na to 20 let nehrábl nebo přijde týpek z kriminálu po 7 letech a nechápe co se tady děje chápeš, že tady máš barvy vystavený... Přišli jsme s konceptem obchodu, kterej ještě nikdo neudělal...Jako to je zážrak co se tady děje... jsem tady a prodávám si spreje..Vždycky si ze mě všichni dělali srandu, to je jasný, že to ty rodiče pro ty děti nechcou...To jsou takový spádový oblasti, ten grafáč tě z toho zlýho taky můžeš dostat ale. Je ti nanič tak jdeš malovat a vymaluješ se”
OG.K., 23.5.2023*

Názory jednotlivých writerů jsou různé. Někteří vnímají graffiti jako aktivitu spojenou s mladším věkem, někteří jako aktivitu na celý život. Během rozhovorů zazněly důvody, proč s tím jednotliví writeři končí, například trestní stíhání, dluhy z pokut, či tlak ze strany rodičů. Jak zaznělo v uvedené odpovědi u *Writera 1 (Jake)* i výpovědi OG.K. rodiče většinou nesouhlasí s tím, aby jejich děti graffiti praktikovaly. Jedná se o nepochopení i strach, kdy je na graffiti nahlíženo jako čistě ilegální tvorbu, která hraničí s kriminalitou a writeři jsou automaticky spojováni s užíváním drog a alkoholu. Z výpovědí writerů vyplývá, že v některých případech, k takovému důsledku dojít může. Na druhé straně je zde možnost, že graffiti komunita naopak jednotlivce podrží a poslouží mu jako ventilace emocí skrze umělecké vyjádření, jak zaznělo v předešlých odpovědích. Tomu přispívají členové jednotlivých crews, kteří jsou si vzájemně oporou. O tomto faktoru a povaze subkultury hovoří Fabien Truong ve spojitosti se “secret society” a “vyvážením faktoru izolace”, ke kterému dochází po vyčlenění z většinové společnosti za podmínky aktivní ilegální činnosti.

Během rozhovorů také vzešla otázka, zda je graffiti jako životní styl individuálně udržitelné. Dle výpovědí writerů, je možné v graffiti tvorbě i po přechodu z mladistvého věku nadále pokračovat, liší se však ve své formě, okolnostech a realizaci. Jedna z možných variant, je tvorba graffiti jednotlivců, kteří mu obětují celý život a nedominuje u nich zájem o konvenční podobu života, která zahrnuje rodinu a stálé zaměstnání. Druhou možnou variantou graffiti tvorby jako udržitelného stylu, je případ *Writera 2 (OG.K.)*, který s graffiti spojil i své zaměstnání. Otevřel si nejen obchod s uměleckým sortimentem, nýbrž pořádá také edukativní akce pro writery a veřejnost. Tímto způsobem předává základní hodnoty graffiti subkultury dále mladším writerům (viz. kapitola Edukace a aktivita writerů), poskytuje jim rady ohledně jejich tvorby a umožňuje jim tvořit na legálních plochách.

3.2.3 Graffiti a ženy

Jedním z témat, které mě zajímalo a vyplynulo z rozhovorů, bylo postavení žen v graffiti subkultuře a jak k nim ostatní writeři přistupují. Zpravidla jsou crews silně maskulinním prostředím, ve kterém se však ženy writerky adaptují a ignorují genderové předsudky. V následujících výpovědích zazní protichůdné názory, kdy pro některé muže, nemají ženy v graffiti subkultuře místo a argumentují toto postavení ryze genderově zaujatými názory, jako například postrádání prostorové, či geometrické představivosti. Jiní writeři zaujímají nezaujatý postoj vůči writerkám a v některých případech jsou naopak otevření vzájemné spolupráci.

“Bohužel žádný writerky neznám, ale přál bych si mít přítelkyni, kterou to zajímá. Artový věci, Hip Hop, rap a tak.” Young L, 23.5.2023

*“Setkáváš se s poznámkama od kluků, že graffiti není pro holky?” (Sára Perutková)
“Ne ani ne. Zním hodně holek, co malují a nikoho to ne*ere. Možná někdy starší writery. Ale spíš menšina.” Mik, 20.12.2023*

Během rozhovoru se zkušenějším writerem, se mi však dostalo jiné odpovědi.

“No jasný, holky choděj taky. Jak ta holka z Girl Power.” OG.K., 23.5.2023

Girl Power je dokumentární film, který je založen na osobním autobiografickém příběhu pražské writerky Sany. Writerku Sany jsem kontaktovala prostřednictvím sociálních sítí a mile mi odpověděla, že se věnuje dceři a bohužel mi rozhovor nemůže poskytnout. Rozhovor však nebyl ve výsledku potřebný, ve svém snímku zodpověděla prakticky veškeré dotazy, které bych jí mohla klást. V dokumentu Girl Power představuje problematiku postavení žen v graffiti subkultuře z mnoha úhlů pohledů. Jedním z nich je odmítání z řad writerů, kteří graffiti přisuzují jako aktivitu výhradně pro muže.

*„Vždycky mi říkali...To není věc pro holky, ty stejně skončíš nebo dávám ti max dva roky.”
Sany, dokumentární film Girl Power*

„Ty buchy jako ten tvar toho písmene nechápou” Anonym, dokumentární film Girl Power

Příběhy několika žen ze zahraničí jsou však důkazem, že graffiti se věnují i ženy, a to v nemalé míře. Sany v dokumentu představuje úskalí, která jsou spojena s graffiti tvorbou v oblasti partnerských a rodinných vztahů a sama předkládá svůj příběh jako příklad následků, které graffiti tvorba může mít. Příkladem úskalí a následků jsou: nebezpečí z postihů, peněžní pokuty, zadlužení, tvorba v pozdních večerních hodinách, tedy nestálý režim, závislost na adrenalinu, která ovlivňuje jedincovo chování a emoce, nutnost utajovat ilegální tvorbu před rodinnými příslušníky, nepochopení ze strany partnera a blízkého okolí a v neposlední řadě příchod dětí, který, jak uvádí více anonymních žen v dokumentu, je konečným bodem graffiti tvorby z důvodu zodpovědnosti nad dětmi a nemožnosti nadále riskovat během ilegální tvorby. Zmíněná úskalí vedla v Sany případě ke ztrátě zaměstnání a mnoha přátel, na čemž ukazuje možné následky ilegální graffiti tvorby. Jednou z hlavních

myšlenek dokumentu, je prolomit stereotypní názory a náhledy na graffiti jako aktivity výhradně pro muže a zaslouženě nese název "Girl Power".

"I'm not a graffiti girl, I'm a graffiti writer...And that's it." Anonym, dokumentární film Girl Power

3.2.4 Styl a identita writera - odraz v prostoru města

Jako jeden z prvků, který mě na graffiti zajímal, je spojitost mezi identitou writera a stylem malby v prostoru. Z výpovědí writerů, se kterými jsem prováděla rozhovory vyplývá, že je graffiti prostředkem uměleckého projevu, a neváže se přímo na identitu jednotlivých writerů. Proměnu jednotlivých pieces přisuzují zdokonalování techniky, kolektivní práci jednotlivých crews a současným trendům:

"Osobně si myslím, že graffiti není o předávání myšlenky, ale buďto o tom ukázat, jak moc dobřej uděláš nápis, to většinou děláš na legální zdi nebo je to o tom, jak velký maj ty jednotlivý crews teritorium, že to berou jako sport nebo tak něco. Každopádně asi nemůžu mluvit za někoho, to, co dělám já, tak že se snažím zdokonalovat ten svůj styl, ale nemá to nic hlubšího." Steve, 12.5.2023

"Upřímně se snažím jen upoutat pozornost kolemjdoucího něčím originálním." Sunny, 13.5.2023

"Jakoby identitu do toho tolik nedávám, spíš to, jak se cítíš, protože pak máš situace, kdy chceš jen něco pomalovat a dát tam tu crew." Young L, 23.5.2023

"Je hrozně moc stylů a pojetí, co můžeš dělat, ale já to беру jako nějakou možnost, kde se realizovat, je to takový hrozně wannabe ostrý a cool...A zároveň je to fakt jenom relax, útek od reality." Karlos, 16.5.2023

Následně jsem se zajímala o určité styly, zdali se od sebe nějakým způsobem liší a co je pro ně charakteristické. Během rozhovoru ve zkoumaném terénu s Writerem 1 (Jake) jsme došli k piece, na kterém mi určitý styl představil.

"Tak ony jsou základní styly, který se opakují v několika podobách...Třeba támhle jak je TCS, tak teď už taky tolik ne, ale svého času a možná i doted' vlastně to byla nejaktivnější crew v Praze vůbec, že dávali šíleně moc věcí všude a ty dělaj hodně antistyle...Což je třeba

to TCS, že to nevypadá moc profesionálně a přitom je to ten antistyl..což je moderní a cool nová věc v graffiti, dělat antistyl, chromový věci s ne tak hezkýma písmenama.” Jake, 2.11.2021

O zdokonalování techniky se následně zmínil během rozhovoru Writer 4 (*Young L*). Young L se aktivně zajímá o typografii, která mu pomáhá zdokonalovat písmo a následně mi ukázal své skici, které znázorňovaly návrhy jednotlivých pieces na vlacích a fasádách. Náčrty tak slouží jako návrhy jednotlivých pieces, které pak společně se svou crew přenáší do městského prostoru a zároveň jsou prostředkem pro zdokonalování jeho vlastního stylu graffiti maleb.

3.2.5 Graffiti a role sociálních sítí

Sociální sítě hrají podstatnou roli v současné graffiti tvorbě. Mají několik funkcí, mezi které patří: sdílení jednotlivých maleb s jinými writery, komunikace mezi členy crew, aktuální informace o nových plochách v městském prostoru, kontaktování writerů, či crews v případě narušení základních pravidel graffiti subkultury, vyhledávání potenciálních nových členů do crew, sdílení informací o graffiti jamech (umělecká setkání) a především zaznamenávání graffiti maleb před tím, než se zamalují. Během terénního výzkumu jsem měla možnost zaznamenat několik graffiti maleb, které byly později přetřeny bílou barvou, či zamalovány samotnými writery. Jedním z příkladů obměny samotnými writery je ulice Železničářů v Holešovicích, ke které mi poskytl informace pracovník v Auto-Tempo vespa servisu, podniku nacházejícím se přímo naproti legální ploše.

“Jo no to oni se tu dost střídaj...Přibližně každé týden, dva sem přijdou a namalujou něco nového. Jsou to většinou v pohodě mladý kluci a teda musím říct, že jim to jde dost dobře...Teď v zimě je tu ale nepotkáš, to spíš v létě a na jaře choděj.” Pracovník Auto-Tempo vespa servisu, 30.11.2023

V podobných případech slouží pořizování fotografií writerům jako záznam své malby a způsob, jak se mohou proslavit mezi ostatními writery na sociálních sítích. Mezi běžně využívané sociální sítě writery dnes patří Instagram a Facebook, graffiti subkultura však měla dříve i svou vlastní doménu pro sdílení graffiti:

“Dřív byl Fotolog, taková síť, kam to writeři dávali. Pak bylo přímo na graffiti, “Street file” se to jmenovalo ale tam toho bylo tolik, že jim došly peníze na provoz toho serveru. Nechtěli

tam dávat reklamu a došly prachy, ale bylo to úplně supr. Víš, protřídíš si podle místa všechno...tyhle ty technologie.” OG.K., 23.5.2023

Sociální sítě jsou ideálním prostředkem pro mladé writery jak se zviditelnit a dostat se tak do “prestížní” crew, tedy crew, které se dostává uznání mezi ostatními writery:

“Můžeš se tam dostat (do cizí crew). Podle fotek, když sdílíš, co děláš...Kámošovi, kterýho sleduje hodně lidí na Instagramu, i takových známějších, tak tomu třeba napsali, jestli nedaj sraz...Ten ale dělá celý vlaky a je mu třeba sedmnáct.” Jake, 2.11.2021

Ve spojitosti s publikací své tvorby na sociálních sítích jsem se writerů ptala, zda je pak nemůže policie dohledat a stíhat na základě fotografií: *„Oni nikdy nedávaj nikam svůj obličej a nemůžeš to použít jako důkaz..můžeš říct, žes to jen někde vyfotila nebo natočila někoho jak to dělá..“ Jake, 2.11.2021*

“Tak nezabráníš tomu, aby se něco někde dalo, takže it is, what it is... Já třeba nespojuju svůj obličej se svým jménem a lidi až u zdi ví, že to jsi ty...”

“A policie tě pak nekontaktuje?” (Sára Perutková)

“Mně je to jedno, já dělám legál...Občas někoho chytanou podle fotek, no. Já už se těším až mě kvůli pomalovanejím hadrům taky někdo zabalí.” OG.K., 23.5.2023

Writeři na svých Instagramových a Facebookových účtech sdílí nejen svou tvorbu a pieces v městském prostoru, nýbrž si vzájemně předávají tipy na nové ilegální a legální plochy.

“Jsem šel a najednou vidim, že tady stojí nový metro do Polska. Tak jsem to nahodil a během chvilky se mi ozvalo x kámošů, že kde, co... Celkově tihle fotografové a dokumentátoři co to házej na socky jsou mega důležitý. Třeba kámoš dělal kurýra, jezdil po městě a fotil kde co je a tak.” OG.K., 23.5.2023

V neposlední řadě slouží sociální sítě a webové stránky jako oficiální forma, kde se sdílí nadcházející akce a graffiti jamy. Příkladem takové webové stránky je Město galerie (mestogalerie.cz), která sdílí informace o graffiti jamech, místo a čas konání těchto akcí a hosty, kteří na akcích působí. *“Tam dávám umělce, databáze a kdyžtak rovnou lokaci a tak” OG.K., 23.5.2023*

Tak jako v jiných lokalitách a částech Prahy, slouží sociální sítě k šíření fotografií a akcí i v oblasti Holešovic a Troji. Příkladem jsou graffiti jamy, které se pořádaly ve venkovní

části klubu Cross, informace o legálních plochách nebo aktivitách Města galerie, jejíž zakladatelé sídlí v Holešovicích. Sociální sítě mimo jiné slouží k zaznamenávání proměny jednotlivých oblastí, kde writeři pravidelně vytváří nové malby, jak je tomu například v ulici Železničářů. Tyto aktivity jsou následně dokumentovány a sdíleny na sociálních sítích, jako Facebook, či Instagram. Jedním z aspektů sociálních sítí, je jejich využití k zviditelnění mezi ostatními writery, kdy prostřednictvím fotografií a videí prezentují své práce a aktivně vyhledávají možnosti připojení k prestižní (známé) crew. Tyto příklady ukazují, že sociální sítě nejsou pouze digitálním odrazem graffiti subkultury, ale aktivně formují a propojují tvůrce v rámci daných městských oblastí.

3.3 Graffiti v ohrožení? Restrikce a sekuritizace městského prostoru

V předchozích podkapitolách jsem se věnovala reflexi praxe writerů a dílčími aspekty toho, jak vnímají svou činnost. V této kapitole bych se ráda zaměřila na to, jak vnímají svoje postavení ve společnosti, jaký mají názor na nově vzniklé represe a jakou roli zaujímá v jejich životech rezistence a vlastní bezpečnost.

S rozšířením graffiti během posledních desítek let, narostl počet kamerových systémů v městském prostoru, zvýšily se počty dozorů Policie v rizikových oblastech, kde se graffiti často vyskytuje a nastala úprava zákonů, jejímž cílem je omezit graffiti tvorbu ve městech. Během rozhovorů jsem zjišťovala, jak writeři vnímají jednotlivé restrikce a jakým způsobem reflektují to, že je restrikce omezují.

S: Sára Perutková, J: Jake (writer 1)

(Rozhovor v terénu, 2.11.2021)

S: „Kolik je tak pokuta, když tě chytěj?“

J: „Přesně nevím, ale myslím, že můžeš dostat půl roku maximálně...“

S: „A to jdeš rovnou do vězení?“

J: „No to je kvůli tomu...zákonu sprejerskýmu, kterej je, že když něco poškodíš a pomaluješ barvou, tak je to automaticky graffiti a je to automaticky trestnej čin. I když to nepřekoná tu hranici škody, která by byla normálně trestnej čin žejó.. protože do pěti tisíc je to jenom přestupek a dostaneš pokutu malou nebo podmínku a tak, ale když něco pomaluješ tak je to automaticky trestnej čin. I Kdybys prostě pomalovala odpadkovéj koš, kterej stojí čtyři stovky tak je to hned trestnej čin...Když pomaluješ třeba okno v tramvaji, který stojí pět tisíc

něčím co se dá i smejt tak je to trestnej čin, ale když ho úmyslně rozbiješ tak je to jen přešupek, protože nestojí víc jak pět tisíc a není to jakoby škoda...“

S: „Dává ti to smysl?“

J: „No nedává, ale je to udělaný jako represivní zákon, aby nebylo graffiti v Praze“

“Ten zákon je přece o tom, že někdo něco POPÍŠE, takže jakmile jenom někde něco popíšeš, tak je to problém už. Ale problém je v tom, že dřív se řešila ta škoda a neřešilo se popisování...Pak to změnili kvůli graffitákům, že to není poškozování cizí věci, ale graffiti je přímo v zákoně, aby se to nedalo změnit no.” OG.K., 23.5.2022

Většina writerů, se kterými jsem téma restrikcí probírala, byla seznámena s tím, že se mění zákony, aby se graffiti tvorba v ilegální formě co nejvíce omezila. Byli si vědomi toho, že může být jejich tvorba jako projev vandalství, na druhou stranu se neshodují s tresty, které jsou s graffiti činností spojené, tak jako v případě rozbitého okna v MHD, které zmiňuje *Jake*. Proměny se netýkají pouze zákonů, ale jak bylo zmíněno výše, v počátcích výskytu graffiti v České republice nebylo zdaleka takové množství kamer, které jsou dnes součástí modernizace městského prostoru. Nově vzniklá regulace a početnější výskyt kamerových systémů lze zahrnout do procesu modernizace městského prostředí, o kterém vypovídá Lefebvovo vykreslení prostoru.

“Tak dřív jsi šla na vlak, žádný kamery, žádný ploty...Se šlo po škole nakoupit spreje a šlo se... Teď máš kamery všude a psy taky...Hlídací psy.” Young L, 23.5.2023

Vztáhneme-li téma sekuritizace přímo do zkoumaného prostoru, zjistíme, že téměř ve všech zkoumaných oblastech se vyskytují kamerové systémy nebo jiné prostředky restrikcí (závory, značky, zákazy vstupu, policejní dohled). Během terénního výzkumu jsem zaznamenala jednotlivá místa, kde se graffiti vyskytuje ve velké míře a mapovala kamerové systémy V oblastech pod mostem Barikádníků, okolí vily Milady a zapadlé části bývalého areálu Prefa Praha, se kamerové systémy nevyskytovaly. Jedná se o místa, kde není rušno a nepatří mezi lokality, kde by běžně procházeli lidé. Napříč tomu, v oblastech, kde se lidé vyskytují podstatně více, se kamerové systémy nebo osobní dohled policie vyskytuje. K procesu instalace a zodpovědnosti za jednotlivé kamerové systémy byl ochotný vyjádřit se příslušník městské policie.

Terénní výzkum: metro Nádraží Holešovice, 30.11.2023

P: Příslušník městské Policie

S: Sára Perutková

P: “To má na starost každá ta oblast zvlášť, víš...Ted’ jak tam postavili ten novej objekt, tak si tam nastavili kamery sami, aby jim to nikdo neničil (projekt Port7)”

S: “A vlakové nádraží, nástupiště a koleje?”

P: “To nevím přesně, ale má to na starost železniční správa, tak se jich můžeš zeptat tady.”

S: “Děkuji a oblast metra a městského prostoru?”

P: “Metro a podchody má zase na starost vedení metra a v městském prostoru můžou dávat kamery vždycky na svoje. Jenže ty pak sahaj jen po hranice jejich domů a nikam dál moc ne.”

Následně mi poskytla rozhovor recepční na Oblastním ředitelství Prahy, Správy železnic. V okolí vlakového nádraží, především na kolejích, kde se graffiti vyskytuje ve velké míře, nebyly kamerové systémy viditelné, proto jsem se obrátila přímo na úřad.

“Ano, všude jsou kamerové systémy...I na zastávkách i v okolí kolejí. Tam to řeší často kriminálka.” *Recepční Správy Železnic, Praha Holešovice, terénní výzkum, 30.11.2023, Sára Perutková*

Zajímavým prvkem výzkumu byl fakt, že na kraji oblasti bývalého areálu Prefa Praha, tedy mezi mostem barikádníků a dnešním objektem Port7, kde se dnes vyskytují pouze pozůstatky po staré stavbě, se kamerové systémy nepřidaly. Napříč tomu v oblasti, o které se zmiňoval příslušník městské policie, tedy ve větší blízkosti dnešního developerského projektu Port7, kamerové systémy přibyly. Lze tedy pozorovat zahrnutí nového prostředí pod dohled v “přímém přenosu”. V této oblasti se vyskytuje další prvek, který souvisí s proměnou oblasti, a sice nahrazení původních graffiti maleb od několika umělců, jednou velkou malbou po celé ploše vedle vlakového nádraží Praha-Holešovice (*viz. obr. 29*). Podnikli majitelé developerského projektu tento krok záměrně aby odradili writery dále působit na této ploše a jejím okolí nebo se jedná o zájem zkrášlit prostředí uměleckou malbou? I když se mi to nepodařilo během výzkumu potvrdit, v tomto případě se může jednat o situaci, kdy majitelé objektu Port7 užívají malbu jako strategii art-washingu a je možné ji

tak zařadit mezi reakce dominantní společnosti na fenomén graffiti v oblasti pražských Holešovic.

Obr.23 - Nová malba mezi developerským projektem Port7 a vlakovým nádražím Holešovice, autoři malby Ondřej Vyhnánek (X-DOG) a Jiří Felcman (hlídána kamerovým systémem), 30.11.2023, Sára Perutková

V oblasti pražských Holešovic, konkrétně v oblasti metra, vlakového nádraží a autobusového nástupiště, o kterých byla řeč výše s příslušníkem policie, se kamerové systémy vyskytují na všech uvedených příkladech a v oblasti podchodu metra Nádraží Holešovice se mimo jiné často pohybují příslušníci městské policie. V oblasti, kde se nachází legální plocha pro graffiti umělce v ulici Železničářů, se žádné kamerové systémy nevyskytují.

3.3.1 Osobní zkušenost s postihy

V předešlé kapitole jsem představila základní formy regulací k omezení graffiti v městském prostoru a nyní bych se ráda věnovala osobním zkušenostem writerů s postihy a jejím průběhem, jelikož situace s právními restrikcemi není tak jednoznačná, jak se může zdát na první pohled. Ačkoli jsou zákony dané tak, aby je writeři nemohli obcházet, záleží na jednotlivcích městské policie, jak ke graffiti osobně přistupují a jaké postihy pak writerům kladou.

Příběhy o osobní zkušenosti s postihy jsou různé a odkrývají úhel pohledu “zevnitř”, tedy z perspektivy writerů. Writeři mladšího věku se až na jeden případ, setkali jen s odporem ve formě pokřiků, výhrůžek a následně rychlého útěku z místa.

“To se nám stalo několikrát, že po nás řvou... Tak běžíme pryč, ti za to nestojí. Jednou mě málem týpek přešel autem, ale popravdě se mu ani nedivím. Máš dům, víš co, nová fasáda, hezky si udržuješ zahradu a přijde ti nějaký mladej blb a pomaluje něco venku u baráku.”
Young L, 23.5.2023

“Jednou mě chytli, ale to už je dávno. Policajti se chovali, jak kdybychom někoho zabili. Nic příjemného. Ale jinak musím zaklepat.” Mik, 20.12.2023

S osobní zkušeností postihů mě pak seznámili dva writeři staršího věku, kteří se graffiti věnují celý život, a ačkoli se v současnosti věnují spíše legální formě graffiti, měli různé potyčky s policií. Odkryli také stinnou stránku zneužívání práv ze strany policie, právníků a také uvedli nově vznikající podnikání spojené s odstraňováním graffiti.

“To pak záleží na tom, kdo to dostane no... To buď dostane nějaký magor, kterej půjde do plnejch a bude to hrotit nebo to dostane někdo a řekne hej co tady řešíme... Zároveň se na to nabalujou pojišťovací podvůdky. Táhle kluky chytli a vykazovali u soudu, že tady ten kanystr stojí 15k a jejich právník, že ho tady mám za 3 žejó... Na Konci je to business pro další firmy. Si tady vytvořej firmu na odstranění graffiti a jedou... Mně je to jedno, já dělám legál. To pak přijdou, ukáží občanku a jdou dál.” OG.K., 23.5.2023

“Ukažte nám ruce a batoh prej. Tak říkám proč jako? To vás nemusí zajímat, prostě nám to ukažte... No jako nemaj na to právo, musej mít nějaký důvod. Ale zneužívají svých pravomocí a pokud někdo nezná ústavu tak je v pytli. Ale stejně ti to nepomůže, protože pokud potřebujou kvóty za měsíc tak tě zbalej... Mě jednou zastavili v autě, nechali mě líznout, vyšlo

to negativní, a to je naštvalo. Tak mě dovezli na Bulovku, kde mi nenašli nic v krvi ani. Za měsíc mi přišel papír, že jim dlužím 3400 korun za odvezení na Bulovku...A to se děje pořád takový věci no. Právník mi řekne, že to mám zaplatit, že se to pak bude řešit, ale pak se to nijak řešit nedá žejo..Tak jsem vyměnil právníka. (s úsměvem)” OG.J., 23.5.2023

Zneužívání pravomocí a výše pokut na základě sympatií, se dle výpovědí běžně odehrává v oblasti nelegálního graffiti. V případě tvorby na legálních plochách z pravidla přijede policie pouze na kontrolu na základě ohlášení kolemjdoucích. Jak zaznělo v ukázce rozhovoru s Writerem 2 (OG.K.), stačí v takových případech prokázat svou totožnost, ukázat občanský průkaz na výzvu Policie a k žádným postihům (pokud se jedná o legální plochy) nedochází. Potřeba identifikovat writery, jak vyplývá z rozhovorů, je writery vnímána jako výsledek vzájemného konfliktu mezi writery a příslušníky městské Policie, kteří mají v rukou moc požadovat po writerech totožnost bezdůvodně.

3.3.2 Teorie o zamalovávání

Během výzkumu v terénu jsem narazila na několik případů, kdy bylo graffiti zamalováno: oblast Troji a Holešovic v okolí řeky Vltavy. Nešlo o zamalování jinými pieces, nýbrž o přetírání celých objektů novou barvou. Během rozhovoru s Writerem 2 (OG.K.), jsme se dostali k tématu o zamalování ploch městskými částmi Prahy a jejich důvodům. Zajímavým prvkem reflexe byly skryté význam a vlastně konspirační “teorie o zamalovávání” těchto ploch, z perspektivy writera.

“Tohle je tu 30 let už třeba. (ukazuje na fasádu před námi) Proč to tam nechávaj, když je to takovej problém? Ono se to strašně řeší, ale pak je spousta ploch, kde se to nechá...Já mám samozřejmě takovou teorii, že je to naschvál, takovej konspirační praktik. Nechává se to naschvál, protože ty lidi se jdou vyřvat na Facebook a pak nic dalšího neudělaj. Vlastně se na*iraj u těch grafáčů a už nedojdou vlastně dál. A kdyby to bylo čistý, tak se lidi začínaj dívat vejš...” OG.K., 23.5.2023

Zprvu jsem se domnívala, že spojením “začínaj dívat vejš”, OG.K. odkazuje na fasádu, která byla před námi. Její spodní patro bylo pokryté graffiti malbami a jako “vejš” jsem považovala odkaz na vyšší patra budovy. Po pozdějším poslechu nahrávky a zapisování poznámek z rozhovoru, jsem si tuto část přehrála hned dvakrát a našla skrytý význam myšlenky. Writer spojením “začínaj dívat vejš” neodkazoval na fasádu, nýbrž na dnešní

společnost. Graffiti je v tomto případě jako prvek, na který se jedinci společnosti zaměří, projeví vůči němu odpor a své emoce pak “ventilují” na sociálních sítích. Nepřesouvají tak svou pozornost na reálné problematiky dnešní společnosti, které se ztrácí ve stínu odporu vůči graffiti. Jak autor této teorie sám uvedl, jedná se o konspiraci, která není podložena daty, ale přišla mi jako zajímavý prvek odkrývající možné směry uvažování některých writerů o sekuritizaci a dohledu.

3.4 Podoby graffiti: mezi vandalismem a uměleckým projevem

Jak vnímá graffiti většinová společnost není příliš obtížné odvodit. Někteří jej mohou považovat jako projev vandalismu, který narušuje městský řád, jiní ho mohou považovat jako uměleckou tvorbu nebo jej přehlíží a mají k němu neutrální vztah. Jakým způsobem však vnímají graffiti writeři? Takovou otázku jsem jim kladla během našich rozhovorů a měla možnost se seznámit s různými náhledy.

3.4.1 Graffiti jako vandalismus?

Během rozhovorů s jednotlivými writery jsem měla možnost nahlédnout na graffiti prostřednictvím jejich vlastní perspektivy. Adrenalin, radost, emoce... To vše zaznělo v odpovědích, když writeři popisovali, co jim graffiti tvorba přináší. Otázkou však je, zdali vnímají i přes pozitivní aspekty a přínosy tu negativní stránku dopadů, tedy zda ve výsledku svou tvorbu, která jim přináší radost, mohou považovat za prvek vandalství až úpadek společnosti. Ilegální povaha graffiti je jedním z aspektů, který tvoří “incomplete secret society”, o které pojednává Fabien Truong. Mezi samotnými writery jsou činy a malby oceňovány, vně tajné společnosti je však těžké dosáhnout ocenění, vzhledem k ilegální povaze graffiti. Někteří writeři se přikláněli k uměleckému vyjádření a nesouhlasili s označením vandalství.

“Graffiti mě baví jako uměleckej styl. Je mi osobně nejbližší, nejpřitažlivější, nejpřirozenější.” Ben, 13.5.2023

“Hele určitě jako úpadek týhle doby to není. Máš různý styly taky žejo, máš styl abstrakce a tak.” Young L, 23.5.2023

Zajímalo mě také, jak vnímají reakce širší společnosti. Zdali mají pocit, že jim společnost rozumí a uznává je nebo považuje čistě jako projev vandalismu. Většina odpovědí shodně nese podtext pocitu vytlačení na okraj:

“No je to takový stigma jo, jak na Hip Hopu, tak na graffiti to samý. Jakože je to čmárání a vandalismus a toto... Vždycky nám říkali, že je graffiti vandalismus žejo, dokud jsme neviděli krásnej peace tady od Seana, legendární umělec nebo od (jméno writera), se kterým dělají to Město galerie” OG.J., 23.5.2023

“Co si budem, graffiti haters jsou všude, ale určitě jsou i lidi co to ocení,” Ben, 13.5.2023

“Záleží jak kdo. Setkal jsem se kolikrát s lidma, co mojí tvorbu znali i přes to, že nikdy nedrželi sprej v ruce. Tvorba je zaujala a jejich názor mi udělal radost. Samozřejmě takových lidí je ale málo, většina nemá ponětí, co se děje a graffiti spíš nenávidí. Hold není divu, když se říká co sprejer, to feťák.” Steve, 12.5.2023

“Jsou nas*aní a tak to má být. Bez toho by to nebylo ono, nemůžou to mít rádi všichni.” Karlos, 16.5.2023

“Okolí nás vnímá, jakože to je vandalství. Já podle toho co. Když máš něco fakt hezkýho, tak to považuju jako fakt hezkej art.” Young L, 23.5.2023

Writeři zaujímali různé postoje a nedá se přímo kategorizovat, jakým způsobem na graffiti nahlíží. Jedno však měli společné. Graffiti je tvorba, která má kolemjdoucího zaujmout, či dokonce šokovat. Jak bylo uvedeno v předchozích ukázkách z jednotlivých rozhovorů, někteří writeři úmyslně tvoří za účelem vyburcovat většinovou společnost, což je také jednou z motivací - adrenalin. V tomto ohledu lze pozorovat ambivalentní povahu graffiti tvorby, kdy se její ilegální forma vyskytuje nevázaně ve veřejném prostoru. Jedná se o formu umění, která je invazivní až parazitická, což se vymyká klasickému pojetí umění, za kterým se diváci z vlastní vůle vypravují do vnitřních prostor galerií, či veřejných prostor, kde však určitou formu umění očekávají. V tomto kontextu lze považovat graffiti jako prvek narušující normativní řád, o kterém vypovídá Lefebvrova teorie o urbanismu. Jak vyplývá z předchozích výpovědí, writeři, kteří praktikují ilegální formu graffiti, neusilují o uznání jakožto “klasického umělce”, jejich motivací je spíše vyvolání šoku a nepokoje tkvící v nepochopení.

3.4.2 “Silent - Secret society”

Do jaké míry je graffiti subkultura koherentní a působí jako tzv. “silent society”, či “secret society” (MacDonald, Scott) vyhraňující se dominantní společnosti, již nastínily předchozí kapitoly. Držení se v utajení, zakrývání tváří a anonymita, se pevně pojí s ilegální

tvorbou graffiti a jsou hlavními charakteristikami tajné společnosti. Projevy vyhranění vůči dominantní společnosti lze sledovat na prvcích jako užívání slangu, skrytých významech podpisů, znaků a symbolů, stylu oblékání a tvorbě v ústraní, kdy do dominantní společnosti nijak nezasahují. Jakým způsobem se writeři osobně staví k anonymitě a jak si ji udržují mezi jednotlivými crews?

S: Sára Perutková, J: Jake (writer 1)

(Rozhovor v terénu, 2.11.2021)

S: „...Jak se podepisuješ ty...“

J: „To se neříká...“

S: „To je tajný?“

J: „No nikdo to neví, věřím jenom klukům, se kterými to dělám... u těch by byla blbost se napráskat navzájem...“

“Moc lidí mě nezná, my se známe třeba přezdívkama, mě jména nezajímaj. To máš jak ve válce, tam když tě chytli tak to z tebe nevymlátíli. Tady když chytli kámoše, tak se mě ptali jak se jmenuje a já, že nevím. Oni jak jako nevím, tak jsem jim řekl, že mě nezajímá jeho jméno.” OG.K., 23.5.2023

Anonymita a utajení se netýká pouze vztahu mezi writerem a dominantní společností, nýbrž jak vyplývá z většiny odpovědí jednotlivých writerů, skrývají svá jména také mezi sebou. Jak zmiňuje OG.K., nemusí jít vždy o nedůvěru vůči jiným writerům, nýbrž o celkovou bezpečnost a jakmile se writeři neznají reálným jménem, nemohou pod tlakem policie prozradit jméno jiného writera. Takový fenomén nijak nenarušuje koherentnost graffiti subkultury, naopak ji udržuje v zájemně sdílené anonymitě a potvrzuje loajálnost členů vůči dané subkultuře, o které hovoří Fabien Truong a George Simmel v kontextu “secret society”.

3.4.2.1 Kódované významy v graffiti

Nedílnou součástí tajné společnosti, jsou kódované významy, které mi během rozhovorů writeři odhalili. Kódované významy a skryté praktiky jednání writerů utváří uzavřenou komunitu, která se vymezuje od většinové společnosti a lze ji charakterizovat jako svébytnou “silent/secret society”. Nepochopení jednotlivých symbolů, znaků a

významů může mimo jiné sloužit jako potencionální moc na straně writerů, kdy se nepochopení stává výhodou v oblasti rezistence vůči většinové společnosti a prostředkem, jak šířit politické názory a symboliku vzdoru vůči většinové společnosti, o které mluví Nancy MacDonald a James C. Scott ve spojitosti se “silent society” a infrapolitikou. Mezi skryté významy lze ale zahrnout již zmíněné názvy jednotlivých crews, kdy určité písmeno odpovídá části názvu crew. Dalším prvkem, který se objevuje na jednotlivých pieces jsou tagy, které slouží jako podpisy writerů. Tyto tagy však nemusí obsahovat pouze písmena, nýbrž je často tvoří čísla. Význam těchto čísel mi odhalil jeden z writerů.

“V crew máš třeba písmenka, jakože A je 1 a tak žejo. Jestli znáš ACAB, tak to je třeba 1312, to je jejich kód.” Young L, 23.5.2023

Položená otázka: *“V graffiti, jak uvedli ostatní writeři, jsou skryté symboly a významy jako například názvy crews, že čísla znamenaj písmena apod. Znáš tyhle skryté významy a jsou obecně platný?” (Sára Perutková, 20.12.2023)*

“Jo to je asi pravda. Já to tolik neřeším. Většinou jen s kámošema vymejšíme nějakou vtipnou zkratku, co by naše crew mohla znamenat. Ale rozhodně to není nějak extra důležitý” Mik, 20.12.2023

Během rozhovorů jsem se jednotlivých writerů ptala, zda svou tvorbou vyjadřují vědomě politický akt vůči většinové společnosti. Ačkoli se v mém výzkumném prostředí vyskytuje několik anarchistických znaků a nápisů, writeři, se kterými jsem měla možnost rozhovory vést se k graffiti tvorbě, jakožto politickému vyjádření nepřikláněli. Užívají kódované významy pro názvy crews a tagy, jak uvádí např. Young L, ty však neslouží jako “message” vůči většinové společnosti, spíše je směřována k vnitřní graffiti crew, která kódovaným významům rozumí. Jedná se o “hidden transcripts” (skryté předpisy), o kterých pojednává James C. Scott, které však nenaplnují svůj politický potenciál, nýbrž si zachovávají svou povahu předávání zprávy pomocí kódování ostatním členům subkultury.

Skryté významy obsahuje také slang writerů, který obsahuje několik slov s určitým významem. Writera 4 (Young L) jsem se pak zeptala, zdali má pocit, že jim tento slang poskytuje nějaké výhody, či potencionální moc nad většinovou společností.

“Za mě to má jednu výhodu. Jdeš po ulici, ti tam jde babička a ty kámošovi říkáš, hodíme tam nějaký “tělka”, hodíme tam “chromy, blacky” a jedeš. Lidi kolem nevědí, co to je žejo...Chrom je leskle stříbrná a black jakože to obtáhneme černou.” Young L, 23.5.2023

3.4.3 Edukace a aktivita writerů

Rozhovory se zkušenějšími writery, kteří se graffiti věnují celý život, otevřely zcela odlišný náhled na graffiti, tedy jako fenomén, který je hodný sdílení s dominantní společností a obnáší edukaci mladších writerů v několika aspektech. V tomto ohledu se shodují s pozicí writerů, otevřeným legální podobě graffiti, o které hovoří Nancy MacDonald. Zkušenější writeři publikují nejen magazíny se svou tvorbou, nýbrž také knihy, kde je vše od historie vzniku graffiti, po jeho současnou podobu. Cílem těchto knih je předání stěžejních hodnot graffiti subkultury v ucelené formě tak, aby se mladší writeři seznámili se základy a věděli, jak mohou graffiti tvorbu praktikovat.

Edukace mezi writery probíhá také formou společných akcí a graffiti jamů, které jsou formou uměleckého setkání. Organizátoři se domluví s majiteli jednotlivých objektů, zařídí legální plochy a uskuteční hudební koncerty. Hudební doprovod těchto akcí slouží mimo jiné jako ucelení vztahu mezi graffiti tvůrci a hudební scénou.

Zájem o seznámení s graffiti tvorbou ze strany veřejnosti lze sledovat na následujícím příkladu.

“My děláme to Město galerie, kdy pořádáme workshopy pro veřejnost a zapojujem lidi, který si to chtějí vyzkoušet. Ted’ jsme dělali workshop v domově seniorů se starýma lidma taky. Jsem si říkal co tam s nima budem dělat, tak ta první part byla taková složitější a říkal jsem si, že po obědě nedojdou už ani...No najednou jich přišlo ještě víc než předtím a namalovali jsme s nima grafáč normálně. Že jsme udělali tvary, pak to začli obtahovat a úplně wow. Úplně vidíš, jak ta paní, která vypadala, že se nepohne stála, čárala, no to tam kosili, nechápeš. Každý má ten svůj mood, že vidíš, jak ty lidi fungujou běžně ale pak je to najednou baví a užívaj si to.” OG.K., 23.5.2023

Na uvedeném příkladu lze pozorovat, že ačkoli má stále graffiti určité stigma vandalizmu, dostává se skrze normativní formu edukace během uměleckých workshopů mezi širší veřejnost, která jej ráda pozná, nehledě na věkovou kategorii. Mně samotné nabízeli během rozhovorů jednotliví writeři možnost spolupráce.

“Kdybych já byl v tomhle a řekla bys mi, že se to chceš naučit, tak tě vezmu...Když vidím tu možnost někomu, koho to zajímá něco předat tak nejsem proti.” Young L, 23.5.2023

Young L odhaluje jeden základní prvek. Pokud mají jednotlivci ze široké veřejnosti o graffiti zájem, někteří writeři jim jsou ochotni představit základní principy a naučit je, jak to v graffiti subkultuře funguje. Důležitý je však zájem a snaha writerům porozumět, což ne všichni projevují, a tak dochází k nepochopení a následnému vymezení se ze strany writerů.

Během rozhovoru OG.K. představil jiný úhel pohledu na edukaci širší společnosti. Dle jeho vlastní zkušenosti se seznámil s writery, kteří se spíše přiklánějí k variantě setrvat jako “secret society” a jsou proti edukaci veřejnosti v oblasti graffiti tvorby.

“Jsou kluci, který s těma workshopama nesouhlasej, že to graffiti příliš publikujem, rozmazává se to...Když to nebudem dělat my, tak to stejně bude dělat někdo jinej...Ted' je populární Hip Hop, všichni si nechávaj něco pomalovat, tak je to jediné dobře nebo mně to nevadí.” OG.K., 23.5.2023

V graffiti subkultuře se vyskytují jedinci, kteří s edukací širší veřejnosti souhlasí, jiní jsou toho názoru, že se prostřednictvím workshopů graffiti moc publikuje a ztrácí tak svou podstatu tvorby v anonymitě jakožto “silent - secret society”. Edukaci širší společnosti o graffiti považují jako přechod do mainstreamu, kdy dochází k jeho šíření bez původních významů, čímž se graffiti tvorba potencionálně znehodnocuje. Následně jsme během rozhovoru přešli k pokročilé fázi legální formy graffiti, tedy přesunu writerů do vnitřních prostor galerií a mainstreamové kultury.

3.4.4 Přesun do prostor galerií a mainstream

Fenomén graffiti jako umělecké tvorby otevírá prostor pro diskusi a výpovědi na toto téma byly během rozhovorů různorodé, až protichůdné. Pro některé writery je podstatou graffiti malba ve veřejném prostoru města, kdy je i malba na legálních plochách na hraně uznání. Dle jejich názoru graffiti přenesené do vnitřních prostor v podobě malby na plátno a placené zakázky postrádají prvek šoku a nepochopení, které obnáší tvorba na ilegálních plochách. S tímto náhledem se úzce pojí pocit sdílené identity, který se obvykle ustanovuje v opozici vůči mainstreamu (Heřmanský, Novotná, 2019).

“Graffiti by samo o sobě nemělo být uměním, nemělo by být v galeriích. Pro mě je to spíš vyjádření, baví mě sledovat vývoj stylů určitých lidí a baví mě, když graffiti šokuje normálního člověka.” Karlos, 16.5.2023

Mezistupněm pro přesunutí graffiti tvorby do prostor galerií, je tvorba na legálních plochách. Writeři, kteří působí na legálních plochách mají možnost věnovat určité malbě více času, propracovat své pieces do detailu, sdílet je bez postihů s širokou veřejností, a především zviditelnit i své jméno. Ve zkoumané oblasti jsou příkladem legální plochy u Cross Clubu, či plocha v ulici Železničářů. Dostávají se tak k možnostem veřejných zakázek a publikaci své tvorby, která se následně může (a nemusí), přesunout do vnitřních prostor galerií. Jak jednotliví writeři reagují na tento proces jsem sledovala během rozhovorů.

“Popravdě mně je úplně jedno kde to je. Pokud je to hezký, má to prolínání, barvy a tak, tak je to jedno.” Young L

“Hodně oblíbený téma je Pasta Oner, kterej to vytáhl hodně vysoko. To je pak na každym at’ posoudí sám. Někdo ho rád nemá, někdo zas jo... Já mám kamaráda, co dělá murál (mural art) pro ČSOB no a někdo se mu směje třeba... Já říkám vždycky komu jsi zodpovědněj, jim nebo sobě, že potřebuješ zaplatit složenky, navíc tím co tě baví... Nejsem soudce, nemůžu zakazovat nikomu nic.” OG.K., 23.5.2023

Veřejné zakázky a tvorba v galeriích je jedním z velmi mála způsobů, jak writeři mohou přenést své umění do placené formy a žít se svou malbou. V případě ilegální tvorby graffiti writeři nedostávají žádný finanční obnos, naopak platí vysoké pokuty za poničené plochy a objekty, ze kterých se často zadluží. Ačkoli nedostávají legální writeři uznání od jiných členů graffiti subkultury, jak tomu je v případě Pasty Onera, či Davida Strauzzi v českém prostředí, mají tito umělci možnost žít se malbou a jsou naopak uznáváni v široké veřejnosti. S tímto procesem se pojí další fenomén, kterým je mainstream.

Mainstreamová kultura zahrnuje formát umění, který je přijatý většinou společností. Spadá dle writerů graffiti pod mainstream, či nikoli?

“To je jak ve skejťákovy komunitě... Přišel Tony Hook a přešlo to do mainstreamu.” Tak jako se graffiti dostalo do mainstreamu? “To se ještě nestalo, jsem neviděl, že by bylo graffiti promovány třeba v televizi... Nebo to nevidím tak jako v tom rapu, ten se dostal do popu a je to všude i v rádiu, televizi atak.” OG.J., 23.5.2023

(Druhý writer reaguje na předešlou odpověď Writera 3 - OG.J.)

“Ale jo, je to všude, Hip Hop, maluje se, je to všude...Ale jako ne úplně, protože v tom graffiti tolik peněz není žejo. V hudbě třeba jo, ale grafáč (graffiti) je takovej super androš pořád, protože spousta těch sprejerů se nedá koupit.” OG.K., 23.5.2023

“Mainstrem je to tehdy, kdy je to hezký a dostane se to na oblečení třeba.” Young L, 23.5.2023

Jak lze zpozorovat na ukázce rozhovorů, názory na pozici graffiti jako mainstreamu se liší. V některých oblastech se dá považovat přesun graffiti do mainstreamu, jak je tomu v případě vzestupu Hip Hop kultury, která je s graffiti úzce propojená, přesunu graffiti na plátna známých umělců jako Pasty Onera, či znázorňování graffiti na populárních značkách oblečení. Díky pevné komunitě a zastáncům původní, ilegální formy v městském prostoru však graffiti přetrvává, dle writerů, spíše ve své anonymitě a nestává se plně součástí dominantní společnosti.

3.5 Graffiti a jeho lokace

V předešlé kapitole jsem spolu s writery otevřela otázku přechodu graffiti tvůrců do prostor galerií a zda se stalo graffiti součástí mainstreamové kultury. Jak vyplynulo z výpovědí většiny writerů, graffiti stále převládá ve veřejném prostoru města, na které bych se ráda zaměřila v následující kapitole. Jakým způsobem writeři reflektují výběr ploch, co je k tomu motivuje a jaké graffiti se nejčastěji vyskytuje ve zkoumaném terénu Holešovic a Troji.

3.5.1 Výběr plochy a motivace

Výběr plochy jednotlivých writerů se liší formou graffiti tvorby, které se věnují. Někteří z writerů se věnují legální formě graffiti, kde mají možnost pracovat na větších pieces bez časového omezení a projevit tak více svou kreativitu a identitu, o které hovoří Nancy MacDonald (2001). Napříč tomu stojí ilegální forma graffiti tvorby, která se vyskytuje v daleko větší míře. Motivace a výběr plochy writerů, kteří preferují ilegální tvorbu se liší. Cílem některých writerů je malovat na místech, kde jsou jejich pieces co nejvíce “na očích” a zároveň vydrží delší dobu. Jiní si vybírají plochy, které jsou v ústraní, v podchodech, pod mosty a mimo kamerové systémy.

S: Sára Perutková, J: Jake (writer 1)

(Rozhovor v terénu, 2.11.2021)

S: „Podle čeho si vybíráte plochy?..Má to nějaký smysl nebo vůbec ne..“

J: „Většinou random, ale záleží.. nechceš si vybrat třeba místo kde to hned přemalujou nebo smyjou, protože je to plejtvání barvou...“

S: „Ale jsou i legální plochy, ne?“

J: „...jojo, v Praze je několik legálů.. Na Těšnově je velkej legál, pak je pod Barandovským mostem a pak je tady v Bubnech..po levý straně je tam taky legál..“

S: „...Ale baví vás chodit na legál?“

J: „Nebaví no..hlavně když to neumíš a jdeš na legál tak ti tam většinou zlámou ruce¹⁰..Na legál chodí většinou někdo dělat už něco dost promakanýho, nějaký úplně šílený styl, kterej trvá dlouho a spotřebuješ na něj hodně barvy a pak tam přijdou nějaký...co si koupěj jeden sprej, choděj na základku a jdou si zaspřejovat..takže zničej týpkovi věc na který nechal třeba tři tisíce a celej den práce žejjo..“

“Musí být viditelná, nesmí na ní být nic lepšího než to, co zvládnou nakreslit já. Musí být už od někoho poskvrněná, pokud to není legál teda.” Ben, 13.5.2023

“Většinou si vyberu plochy, kde je můj piece vidět a vydrží dlouho.” Mike, 12.5.2023

“Občas chci aby si někdo řekl wow, dobrej place. Malovat někde, kde ještě nic nebylo” Steve, 12.5.2023

“Někdo se chce úplně schovat a chodí malovat do kanálu, kam nikdy nikdo nepřijde a nikdy to nikdo neuvidí. Dokonce to nedávaj ani na internet. Prostě jedou androš, pak vydaj nějaký časák a tím to končí.” OG.K., 23.5.2023

“Nevim jestli jsem schopnej říct podle čeho si vybírám plochy, ale mám nějaký preference. Nebaví mě dělat na úplně čistý nově natřený fasády ...ne kvůli tomu, že by mi to bylo blbý, ale je vysoká pravděpodobnost, že to bude za tejdén přetřený... Taký si hodně vybírám podle toho, jak moc bezpečný to bude a zároveň aby to bylo co nejvíc vidět. A vlastně najít takový

---

¹⁰ Výraz “zlámou ruce” v tomto případě znamená, že nezkušené writery nepustí k práci a vynadají jim, když přemalují něco propracovanějšího, (pozn. Autora).

místa není zas tak snadný, ale zároveň mě baví je hledat. Rád si zamaluju na kovový vrata nebo roletu. To vypadá vždycky dobře.” Mik, 20.12.2023

Ve výpovědích lze zaznamenat několik prvků, které během výběru plochy writeři promýšlí. Jedná se nejen o prvky jako jsou atraktivita, viditelnost a originalita, nýbrž především o prvky praktické, jako například bezpečnost a trvanlivost maleb. Jak zaznělo ve výpovědi Writera 1 (Jake), writeři sice preferují viditelnost, ale zároveň menší pravděpodobnost, že je správce (město, majitel objektu) v brzké době nepřetře. “Plýtvání barvou” zde není myšleno ve smyslu environmentálním, nýbrž ekonomickém. Z předešlých výpovědí lze posoudit, že trvanlivost, tedy menší pravděpodobnost rychlého překrytí, hraje ve výběru plochy důležitou roli. Soukromé, či veřejné vlastnictví objektu neovlivňuje nikterak výběr plochy, až na přítomnost kamerových systémů, kterým se, jak zmínil například Mik, writeři vyhýbají.

3.5.1.1 Pohybující se graffiti

Jednou z nejčastějších ploch, kterou si writeři vybírají jsou také vlaky a metro. Malování po vlacích se v graffiti subkultuře vyskytuje od samotných počátků, kdy graffiti vznikalo v New Yorku. Jak vyplývá z rozhovorů, vlaky jsou vhodnou plochou pro malování, dobře na nich drží barva a zároveň jsou plochou, která je v pohybu a dostane se mezi většinovou společností.

“Co je za mě nejkrásnější, tak když uděláš něco a když ti to jede, a všichni to viděj... jede to kolem hospody, náměstí a tak” Young L, 23.5.2023

“No ty maluješ po vlacích, nejlepší plocha. To namaluješ a věc ti jede přes celou republiku. To byla největší radost, když ti ráno přijede ten vagon pomalovanéj a ty lidi, který jsou v tý konzervě, jdou do práce a čekaj v tom tunelu, tak najednou jee pim. No a je to takový invazivní to graffiti.” Bavi tě, když to pak lidi šokuje? “No jasný, mně to došlo až pak, že dělám všem takovej ten “lusk”. Takže tě baví ty lidi i naštvat? “No jasný, ty lidi jsou z toho pak v háji žejo.” OG.K., 23.5.2023

“Já maluju čistě jen vagóny, nejčastěji metra a pražský Ska. Občas jezdí piecty v provozu na pražských linkách i několik měsíců, záleží na finančním stavu Českých drah. Na metru je věc jiná, vlak projede jednou a hned jede do haly na myčku, stačí jedna fotka pak.” Karlos, 16.5.2023

Writer 2 (OG.K.) se během rozhovoru zmínil, že problematika malování po vlakových vagonch se pojí mimo jiné se zamalováním jednotlivých identifikačních čísel a informací. Vlaky pak nemohou být v provozu a vyřizování s policií má za následek zdržování a zpoždění jednotlivých vlaků. Malování po vlcích však nemusí být nutně spojené s ilegální formou graffiti. Během festivalu Město galerie, který jsem zmiňovala výše, se organizátoři domluvili s majitelem vlakových vagónů a uspořádali graffiti jam, během kterého se sešlo několik writerů a malovali společně po ploše vlakových vagónů, aniž by tak porušovali zákon. Legální povaha malování na vlaky byla však zajištěna předešlou domluvou s majitelem, který následně dal vlaky “do repasu”, tedy do celkové opravy a malby tak byly jen dočasným prvkem, který nijak nenarušoval následné využití vlaků.

“My jsme se normálně domluvili, dostali 4 vagóny, který pak dali do repasu komplet stejně a bylo jim to jedno” OG.K., 23.5.2023

3.5.1.2 Graffiti jako adrenalinová hra

V předešlé kapitole: Výběr plochy a motivace, uváděli writeři různé důvody, proč si právě dané plochy vybírají. Pocit vzrušení z ilegální činnosti byla jednou z motivací nejen při výběru plochy, ale stala se součástí jejich tvorby.

“Baví mě to metro...to tělu dá takovou dávku adrenalinu plus dopaminu.” Young L, 23.5.2023

“Někdo v tom smysl má a někdo potřebuje jen ničit, ničit, ničit.” OG.K., 23.5.2023

“Baví mě to a miluju ten adrenalin, už si připadám, že je to jak droga.” Karlos, 16.5.2023

“Nejdřív to pro mě byla jen zábava, nikdy jsem se nesnažil úmyslně ničit rodinný domy a podobně. Ale i přesto graffiti beru jako nějaký vzdor proti systému, snažím se ale malovat na prostředky vlastněný stát, ale není to pro mě až tak důležitý, graffiti mě prostě jen baví.” Mike, 12.5.2023

Ačkoli se většina writerů, se kterými jsem rozhovory vedla, přiklání k ilegální formě graffiti, někteří se přesunuli na legální plochy nebo mají zájem je někdy vyzkoušet během pořádaných graffiti jamů a akcí.

“S přicházejícím věkem se to změnilo v legál. Legál je klid, přijedou policajti a stačí občanka, zdar, tady maluju a nemůžou mi nic... Už to nepotřebuju... Jsem byl v New Yorku a tam šli kluci malovat metro a já, že jim na to s*ru žejo. Se tam nervovali a já se jim v klidu smál a užíval si to.” OG.K., 23.5.2023

“Občas se zúčastním akcí, ale nemaluju. Je to ztráta barev a v dnešní době si tě může u malování kde kdo vyfotit, je to spíš otrava.” Ben, 13.5.2023

“Zatím jsem se nezúčastnil nikdy (graffiti jamů), ale hrozně jsem chtěl jít do Holešovic, když tam bylo Milion + a prosím neshamuj mě... Nevim, mám z toho respekt. A nikdy jsem neměl zrovna peníze na spreje, když se to konalo.” Sunny, 13.5.2023

“Moc mě legály neberou, dělám spíš ilegál.” Karlos, 16.5.2023

Ať už si writeři zvolí jakoukoliv formu graffiti, jejich tvorba se stává součástí městského prostoru. Zajímalo mě, jaký mají writeři vztah k městskému prostoru: zdali mají pocit, že ho jejich tvorba nějakým způsobem proměňuje, jak vnímají graffiti v městských prostorách, zda se do něj mohou zapojit a předávat prostřednictvím graffiti určitou “message” a co vypovídá o prostorách, kde se graffiti vyskytuje.

“Tak díváš se na ten svět s ohledem na graffiti. Já tomu říkám čtvrtý rozměr. Jakože chodíš po městě a nedívám se klasicky na ty tři rozměry, ale čtvrtá vrstva je to graffiti. Všude vidíš nápisy, kóduješ, znáš, víš a tak.” OG.K., 23.5.2023

Většina writerů, kteří byli většinou mladšího věku a praktikovali pouze ilegální formu graffiti, lákala představa šokovat kolemjdoucí, ale nevyjadřují svou tvorbou přímo vzdor jako takový. Lze je řadit do pomyslné kategorie writerů, kteří svou malbou nevyjadřují přímý vzdor proti společnosti, nýbrž jsou spíše součástí “secret illegal game” spolu s ostatními writery.

“Je to pro mě hobby, závislost, vášeň, Nevnímám ho jako vzdor společnosti, spíš osobní potřebu, hru s ostatníma týhle game. Není to nic pro obecnou společnost. Dělám to jen jako player týhle hry, kterou hrajou se mnou ostatní writers.” Ben, 13.5.2023

K tematice proměny veřejného prostoru se writeři, až na writera s dlouhodobějšími zkušenostmi, příliš nevyjadřovali. Nejčastější odpověď byla, že se nad svou malbou jakožto předmětem proměny městského prostoru nezamýšleli nebo že je pro ně tato otázka příliš

složitá. Přikláněli se k názoru, že graffiti tvorba má význam pro členy subkultury, nikoli pro většinovou společnost. Výpověď zkušenějšího writera:

“Záleží, co je okolo za objekty a tak, Třeba tady Cross, to je něco jinýho než tady nějakej obchod. (ukázal mi fotografii dveří obchodu, které jsou po celé ploše potažované) Graffiti bejvá indikátor, že ten obchod a prostor je prázdněj a nikdo se o ten prostor nestará žejo.”
OG.K., 23.5.2023

Zajímavým prvek rozhovoru s Writerem 2 (OG.K.) bylo přirovnání “město jako rukojmí”, kdy si writeři v prostoru “vyřizují své účty”. K takovým případům dochází v případných konfliktech mezi jednotlivými crews i jednotlivými writery, kteří si vzájemně přeškrťávají své malby a město berou jako prostor, kam mohou konflikt přenést do fyzické podoby.

3.6 Graffiti ve zkoumaném terénu

V dosavadní části empirického výzkumu, jsem se zaměřila na rozhovory s writery a zkoumala jejich obecnější reflexe na graffiti tvorby. Jaká je jejich motivace, do jaké míry jsou crews koherentní, jakým způsobem se odráží jejich postavení k graffiti v jejich tvorbě a stylu, jakou užívají skrytou symboliku na malbách, dle čeho si vybírají plochy a jak graffiti malbu vnímají. Poznatky z rozhovorů mi byly velkou oporou pro souběžné terénní vycházky, kam jsem měla možnost přenést “teoretické” výpovědi v praxi. V této části se proto zaměřím na výzkum jednotlivých maleb z Troji a Holešovic a poznatky, které mi writeři poskytli přímo ve zkoumaném terénu a následně mé vlastní, kdy propojuji předešlé výpovědi s přítomnými malbami.

V oblasti Troji, jsem měla možnost provést rozhovor s Writerem 1 (Jake), který mi poskytl komentáře k přítomným malbám. Rozhovor jsme vedli v okolí mostu Barikádníků, podchodů vedoucí k řece a stěn pod mostem, jež jsou dnes ve většině případech přetřené. Jake mi u jednotlivých pieces vždy představil crew, její aktivitu v Praze a co jednotlivá písmena a čísla znamenají. Jako ukázkou jsem zvolila tři základní writery/crews, které se vyskytují po celé zkoumané oblasti, včetně pražských Holešovic.

S: Sára Perutková, J: Jake (writer 1)
(Rozhovor v terénu, 2.11.2021)

J: „Tohle je SYT, což je pražská crew, která funguje už dlouho..minimálně čtyři roky, klidně i víc. A je tam spousta lidí, který byli dřív víc aktivní, teď už ani tolik ne. Patřej tam ale lidi jako OIPS a Mario, což jsou takový hodně známý writeři, který maj věci na hodně místech a jsou hodně aktivní třeba.“

Obr.24 - SYT, pořizeno během terénního výzkumu s insiderem graffití crew, Sára Perutková, 2.11.2021

Jak zaznělo ve výpovědi Writera 1 (Jake), SYT crew je velice aktivní a objevuje se na mnoha místech v Praze. Není tomu jinak ani ve zkoumané oblasti Troji a pražských Holešovic, kde se nápis SYT objevuje v podobě tagů i složitějších pieces po celé výzkumné oblasti. Jelikož do této crew patří více writerů, styl písma a barev se liší, podobně jako jejich umístění. Během terénního výzkumu jsem měla tuto crew možnost zaznamenat ve všech ilegálních graffití dominantách, tedy *pod mostem Barikádníků, v oblasti bývalého areálu Prefa Praha, kolem vlakové trati nádraží Holešovice a v podchodu metra Nádraží Holešovice*. Nápis SYT crew se mimojiné vyskytuje po celé oblasti pražských Holešovic v okolí silnic a chodníků. Charakteristickým prvem pro tuto crew jsou ilegální plochy, tedy je možné předpokládat, že writeři se v rámci tvorby pro tuto crew přiklánějí k ilegálnímu provedení graffití.

*Obr.25 - SYT crew, pořízeno během terénního výzkumu, okolí vlakové trati v Holešovicích,
15.6.2023, Sára Perutková*

J: „Tady tohle je HIGIEN, pod téma maluje hodně lidí a jsou dost aktivní za poslední rok a to CSR znamená, že jsou v CSR crew. Jmenujou se tak a jsou taky dost aktivní poslední dobou v Praze. A vim, že ten týpek co tu crew založil, říká si CEO.CSR, tak hodně feli s...(nejmenovanou hudební skupinou, kterou oba známe).”

*Obr.26 - HIGIEN, CSR crew, pořízeno během terénního výzkumu s insiderem graffiti crew,
Sára Perutková, 2.11.2021*

CSR crew, se podobně jako SYT crew vyskytuje po celé výzkumné oblasti. Společný mají také prvek výběru plochy, kdy volí ilegální prostředí v městském prostoru. Jejich nápisy se v oblasti Troji vyskytují v okolí fakulty FHS a oblasti bývalého areálu Prefa Praha, výskytem však dominuje v oblasti Holešovic na fasádách domů, okolí vlakové trati, plotech, lampách a podchodech, v podobě tagů i propracovanějších pieců.

*Obr.27 - CSR crew, pořízeno během terénního výzkumu, okolí vlakové trati v Holešovicích,
15.6.2023, Sára Perutková*

J: „Tady je Mario, kterej je úplně fearless a je snad všude po Praze úplně...“

S: „...A ty čísla, který píše pod to jsou roky, vid?“

J: „...Jojo, rok ...“ „...tady u toho SYD/OYX (nápis na stěně) je vidět, že to dělali spolu podle barvy.. oba právě patří do SYD crew..“

S: „Jaký jsou v Praze crews třeba?“

J: „No tak z těch co jsme viděli tak SYDcrew, CSRcrew a pak tam bylo třeba u tý továrny velký RAW, to je taky crew z Prahy...pak je FORCE taky ..“

Mario je jedním z aktivních členů SYT crew a jeho podpis se objevuje v celé zkoumané oblasti Troji i pražských Holešovic. Charakteristickými prvky jsou výrazné barvy, zaoblené písmo a jak zmiňoval Jake, je skutečně *“fearless” (nebojácný, odvážný)*. Jeho malby se vyskytují na nejvíce viditelných plochách včetně těch, kde se vyskytují kamerové systémy: okolí silnic, chodníků, na stěnách fasád, a dokonce i na místech několik metrů nad zemí (obr.28).

Obr.28 - Mario 2023, nápis na fasádě cca 5 m nad zemí, Holešovice, pořízeno během terénního výzkumu, 15.6.2023, Sára Perutková

Obr.29 - Mario, SYT crew, pořízeno během terénního výzkumu, Holešovice, 23.5.2023, Sára Perutková

Terénní výzkum v oblasti Troji spolu s Writerem 1 (Jake), mi poskytl především popis jednotlivých pieců, co znamenají znaky a čísla v jejich okolí a náhledu na pražskou graffiti scénu, která se zároveň objevovala početně v mé výzkumné oblasti. Zmínění writeři a crews mají společný aspekt ilegální plochy, které jsou jednoznačně početnější než plochy legální. Lze říci, že ve výzkumné oblasti faktor illegality figuruje, objevují se zde však i legální plochy, ke kterým mi během rozhovoru poskytli informace další writeři.

K jednomu z domů, jehož fasáda spadá pod legální plochy, mi poskytl komentář OG.K. V rozhovoru se také zmínil o fungování zakázek pro writery.

Rozhovor 23.5.2023, pražské Holešovice

Writer 2 (OG.K.), S. (Sára Perutková)

OG.K.: “Ten udělal můj kamarád. Bydlel vlastně hned v bytě naproti a chtěl ho pomalovat, tak jsme mu to splnili no... On z toho chtěl udělat Manifesto, kontejnerky a tak, ale teď tam maj nějaký pankáči parkoviště... On udělal třetinu nebo jednu část, pak si řekl o trojku, že to dodělá a dali mu jí.”

S.: A jak fungují takové zakázky?

OG.K.: “Hele takhle. Když to chceš udělat, tak to pomaluješ za miň, než když ti někdo zavolá a řekne co chce on. Je to různý, někdy se to sejde, že tě to fakt baví, no tak frajerovi dáš slevu třeba 1500 až 2000 na metr čtvereční a on to fikne... Normálně se dělaj zakázky, tím, že to chtěl udělat tak to dal fakt za málo. Samozřejmě, že je nejlepší, když ti dá někdo barvy, peníze a volnou ruku, to je top.”

Dům, který zazněl v rozhovoru, je dnes opuštěný a vnitřní prostor nádvoří slouží jako parkoviště. Během terénního výzkumu jsem vešla dovnitř prostoru a nahrála si poznámky k jeho popisu.

“Vcházím do budovy, která je z venkovní strany pomalovaná graffiti po celé fasádě. V podchodu jsou nápisy sprejem “BAR”, “WC” a jiné. Uvnitř prostoru se vyskytuje několik aut, stolů s židlemi, velké množství odpadků v takovém menším zákopu a karavan, který vypadá obývaně. Po stěnách se na všech stranách vnitrobloku vyskytují graffiti a street artové malby. Jedna ze street artových maleb je nejspíš karikaturou obrazu Poslední večeře. Mimojiné se zde nachází zajímavý umělecký objekt, který se skládá z lahvi Vodka absolut.”

Sára Perutková, terénní poznámky, 23.5.2023

Obr.30,31 - Venkovní a vnitřní prostor zkoumaného objektu v pražských Holešovicích, venkovní fasáda po levé straně, street art “Poslední večeře” vpravo; Terénní výzkum, Sára Perutková, 23.5.2023

Nedaleko tohoto objektu se nachází také Cross club, který je známý pro svůj alternativní vzhled a legální plochu k tvorbě. Zeptala jsem se jednoho z writerů, co si o tomto objektu myslí a jak jej vnímá z pohledu insidera graffiti subkultury.

“Ten Cross je nanic udělanej, tam máš ploty a není nic vidět. On tam má jeden týpek takový obrázky už bůhvíjak dlouho a nikdo mu to nepřemaloval...Třeba letadla, rakety s křídla a tak. Je to ale na nic, jak tam máš ještě ten stan a takový věci. Oni jsou tady lepší místa. Tady hned přes koleje, tam je to super a dlouho se tam nemalovalo. Než na Cross, tak to radši půjdu na Želvu, kde máš vlaky, beton a tak.” OG.J., 23.5.2023

Náhledy writerů poskytují zcela jiný úhel pohledu na graffiti tvorbu. Zahrnují nejen umění číst skryté významy nápisů, tagů, čísel a celkové vnímání graffiti v městském

prostoru, nýbrž také přemýšlení o graffiti z praktického hlediska. Příkladem je definice “*nanic*”, která zazněla během rozhovoru, kdy Writer 2 (OG.K.) měl pravděpodobně namysli nevhodné umístění. Během terénního výzkumu jsem obešla zmíněné malby u klubu Cross a zaznamenala stromy a stany, které malby zakrývají. Výběr plochy se pojí se znalostí městského prostoru a vhodných míst, kde se dá graffiti praktikovat. Tento náhled otevírá nový rozměr, jak lze graffiti nahlížet.

Obr.32 Malba v klubu Cross, pražské Holešovice, Sára Perutková, 15.6.2023

Lepším prostředím, které Writer 2 (OG.K.) zmiňuje v rozhovoru je “*Želva*”. Dle jeho popisu “*přes koleje...beton, vlaky a tak*” jsem si odvodila, že se jedná o prostor kolem vlakových kolejí a okolí vlakového nádraží Holešovice. Mezi developerským projektem Port7 a vlakovou zastávkou, se nachází vysoká betonová zeď, kde bylo původně několik graffiti maleb. Během terénního výzkumu jsem měla možnost zaznamenat tento prostor předtím, než ho nahradila velká street artová malba. Tuto proměnu zahrnuji v následující podkapitole.

Obr 27,33. Okolí vlakového nádraží, kde se vyskytuje graffiti, na obrázku vlevo je znázorněn kontrast mezi opadanou zdí s graffiti malbami a moderním komplexem, po pravé straně jeden z peaců, které se vyskytují po celé délce železničních kolejí, CSR crew; Sára Perutková, Terénní výzkum 15.6.2023

Výpověď writera 2 (OG.K.) mimo jiné koresponduje s tím, co během rozhovorů zmiňovali ostatní writeři. Během výzkumu v terénu jsem zkoumala jednotlivá umístění graffiti maleb a hledala souvislost s motivací a výběrem plochy, které popisovali -, „Občas chci aby si někdo řekl wow, dobrej place. Malovat někde, kde ještě nic nebylo”, „Taky si hodně vybírám podle toho, jak moc bezpečný to bude a zároveň aby to bylo co nejvíc vidět.” Tyto výpovědi se shodují s charakteristickým výskytem graffiti maleb ve zkoumaném terénu. Dominantní místa výskytu ilegálního graffiti se skutečně nachází v prostorách, kde je menší pravděpodobnost brzkého přemalování (prostor pod mostem Barikádníků, oblast bývalého areálu Prefa Praha) nebo kde jsou graffiti malby dobře vidět (okolí chodníků a silnic, fasády domů v pražských Holešovicích, okolí vlakové trati). Součástí zkoumaného prostoru je také

vlaková trať, která je charakteristickým místem pro graffiti tvorbu již od počátku a okolí vlakového nádraží Holešovice tuto charakteristiku, vzhledem k dominantní povaze výskytu graffiti maleb, potvrzuje. Následující kapitolu věnuji proměnám, kterým podlehl zkoumaný prostor vlivem několika faktorů.

3.7 Proměny: dynamika graffiti tvorby v Troji a Holešovicích

Graffiti malby se přirozeně mění - stále přibývají nové, vzájemně se překrývají nebo je majitelé a správci objektů přetírají a mažou. Vytváří se tak dynamická proměna, kterou jsem vzhledem k časovému odstupu mého výzkumu měla možnost zaznamenat.

K charakteristice jednotlivých proměn jsem zvolila tři různé situace. První situace se odehrává v oblasti Troji, kde dochází k proměně prostoru za iniciativy dominantní společnosti. Druhou situací je proměna podchodu mezi vlakovým nádražím a metrem v Holešovicích, kde dochází k otevřenému “boji” mezi writery, a třetí situací je proměna legální plochy v ulici Železničářů, kde se malby vzájemně překrývají a sami writeři je obměňují. Každá tato situace je specifická povahou proměny, okolnostmi a svými činiteli.

3.7.1 Proměny - Troja

Již v předchozích kapitolách jsem naznačila proměnu, která se odehrála při levém břehu řeky Vltavy, v oblasti mezi Trojským mostem a mostem Barikádníků. Hlavním činitelem této proměny je výstavba moderního projektu Port7, který nahradil pozůstatky bývalého areálu Prefa Praha, jednu z dominant graffiti maleb ve zkoumané oblasti. Bývalý areál sloužil nejen jako útočiště pro lidi bez domova, kteří v polorozpadlých budovách přebývali, nýbrž sloužila také jako místo, kde writeři volně zasazovali své malby. Strana dominantní společnosti, kterou v této situaci zastupují majitelé nově vybudovaného komplexu Port7, odstranila většinu staveb, kterou lidé bez domova a writeři přijali za své a radikálně proměnila podstatu tohoto prostoru. Ačkoli tento prostor podlehl radikální proměně, která by byla z antropologického hlediska zajímavá pro výzkum, zaměřím se vzhledem k povaze této práce a výzkumných otázek na tři hlavní body proměny ve vztahu k graffiti tvorbě. Prvním bodem, je prostor bývalého areálu Prefa Praha, kde došlo k odstranění budovy a s ní i valné většiny graffiti maleb. Na následujících fotografiích uvádím objekt před a po proměně.

Obr.34-35 - Záznam proměny bývalého areálu Prefa Praha v oblasti Troji, pořízeno během terénního výzkumu 16.11.2021 a 15.6.2023, Sára Perutková

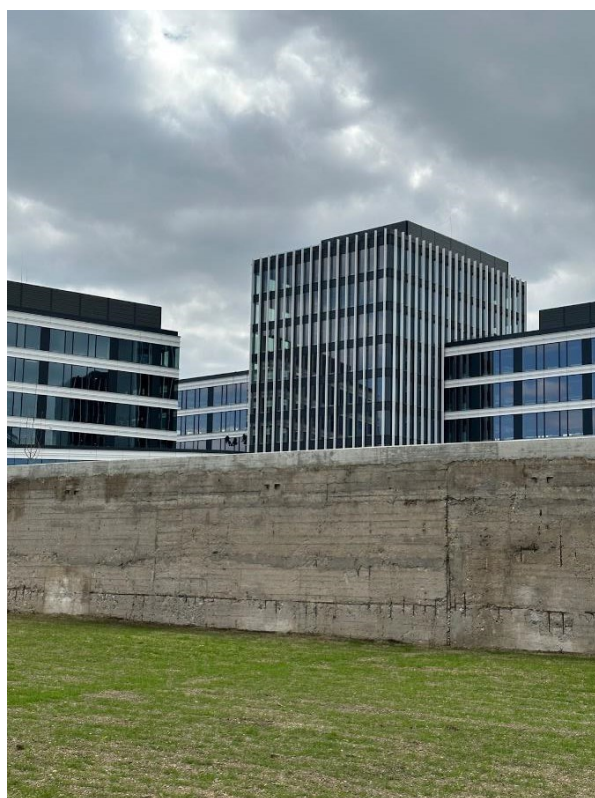
Jak lze pozorovat na obrázku 34 a 35, došlo k radikálnímu odstranění bývalého areálu Prefa Praha ve prospěch stavby nového komplexu, určeném pro odlišnou část společnosti. Tato situace je ukázkovým příkladem Lefebvra vykreslení prostoru, kdy dochází ke ztrátě kolektivní sociální solidarity na úkor privatizace a spotřeby (Zieleniec, 2017). Writeři však projevují symbolický nesouhlas skrze nápisy a znaky na stavebních materiálech, zábranách a reklamních plakátech (viz obr 36, 37).

Obr.36-37 - Prvek rezistence a nesouhlasu v podobě nápisu “FUCK YOU” u novostavby a nápisů na kovových plochách, Sára Perutková, 3.5.2023

Graffiti je v tomto ohledu projevem žitého světa a prostorem pro vyjádření kontra-praktik vůči dominantní společnosti, podobně jako následující bod.

Druhým bodem proměny, která se v této oblasti odehrála, je původní dominantní graffiti malba: zeď ve vnitřním prostoru dnešní novostavby. Tato zeď je hlavním projevem rezistence ze strany writerů, kteří jí navrací původní význam. V roce 2021 se zde vyskytoval nespočet graffiti maleb a bylo možné ji tak označit jako *dominantu* graffiti tvorby v této oblasti. Během stavby se veškeré malby smyly a zeď podlehla zasazení do nově budovaného komplexu. Writeři však i přes kamerové systémy a hlídané prostory navrací zdi svůj původní význam a obnovují zde graffiti malby. Tuto proměnu předkládám na následujících fotografiích 12, 38 a 39.

Obr. 12, 38, 39 - Zaznamenání proměny, zeď ve středu nového komplexu Port7, fotografie pořizeny během terénních výzkumů, 16.11.2021, 3.5.2023, 30.11.2023, Sára Perutková

V obou případech lze názorně uvést roli graffiti, který není pouhý prvek městského prostoru, nýbrž ho pomocí znaků, symbolů a zpráv transformuje. Touto kontra-praktikou writeři vyjadřují rezistentní pozici vůči dominantní společnosti, která se zmocnila “jejich” území a navrácí mu původní význam.

Třetím bodem, který jsem již zmínila v kapitole Restrikce a sekuritizace městského prostoru, je stěna, oddělující vlakové nástupiště Praha-Holešovice a nově vybudované budovy Port7. Tato stěna, označena Writerem 2 (OG.K.) jako “Želva”, byla původně charakteristickým místem graffiti tvorby ve své rozlehlosti, mimo dosah kamerových systémů a tvořila vhodné prostředí pro writery k tvorbě graffiti. Dnes ji nahradila velká nástěnná malba, tzv. mural, kterou vytvořil Ondřej Vyhnánek (aka X-DOG) a Jiří Felcman. Mural se stal přirozenou součástí nového komplexu Port7 a je chráněn kamerovým systémem. Jedná se o třetí příklad proměny v oblasti Troji, která vznikla za iniciativy dominantní společnosti.

Obr. 23, 40 - Proměna stěny u komplexu Port7, pořizeno během terénních výzkumů 15.6. a 30.11 2023, Sára Perutková

3.7.2 Proměny - Podchod

Druhou situací je proměna podchodu mezi vlakovým nádražím a metrem v Holešovicích, kde dochází k otevřenému “boji” mezi writery. Tuto situaci jsem zvolila jako názornou ukázkou vzájemného překrývání jednotlivých maleb a konfliktů mezi writery a crews, které popisovali writeři během rozhovorů a dochází k nim i v mnou zkoumaném prostředí. Pravidlo, kterého si jsou vědomi všichni writeři, se kterými jsem měla možnost vést rozhovor, tedy zákaz přemalování “lepšího” piecu, než je jejich vlastní, se v tomto prostoru objevuje spolu s vyjádřením nesouhlasu, či odporu vůči jinému writerovi “přeškrtnutím” jeho malby. Na obrázku 22 jsem uváděla fotografii z jednoho z prvních terénních výzkumů v této oblasti. Dynamickou proměnu tohoto prostoru mi opět umožnil časový odstup výzkumu, kdy se po několika měsících objevily další známky “boje” mezi writery. Na následující fotografii předkládám příklad takové situace.

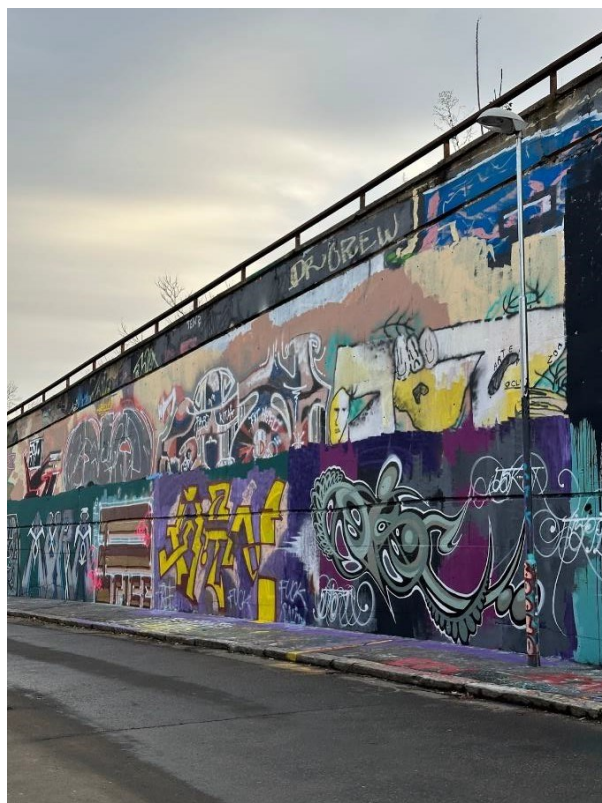
Obr.41 - Příklad nově znázorněného konfliktu spolu s porušením pravidla “překrývání” maleb, pořízeno během terénního výzkumu, 30.11.2023, Sára Perutková

Na obr x, lze pozorovat dva zmíněné aspekty - známku konfliktu mezi writery/crews a překrytí piecu tagem. Důvodem zařazení této situace mezi proměny, je nejen ukázkou konfliktu a porušení vnitřních pravidel subkultury ve zkoumaném prostředí, nýbrž také ukázkou toho, že “boj” může vzniknout nejen mezi writery a dominantní společností, nýbrž se také odehrává uvnitř samotné subkultury writerů.

3.7.3 Proměny - Legální plocha v ulici Železničářů

Třetí situací, kde dochází k proměně prostoru, je legální plocha v ulici Železničářů. V pražských Holešovicích, se oproti zkoumané oblasti v Troji, vyskytuje několik legálních ploch. Patří mezi ně plochy u Cross clubu, okolí Vnitrobloku s vlastními muraly a vícero fasád domů, které se nachází v centru pražských Holešovic. Tyto plochy mají společný aspekt nejen ve své legalitě, nýbrž také ve své stálé podobě. Legální plocha v ulici Železničářů, naproti ateliéru LoftBubNY, je v tomto ohledu jedinečná a liší se svou dynamickou proměnlivostí od ostatních legálních ploch.

Tento třetí typ proměny je iniciován pouze samotnými writery a crews, které v tomto prostoru tvoří. Během terénního výzkumu jsem zaznamenávala, zda i tady dochází k porušení vnitřních pravidel subkultury, tedy překrytí složitějšího a propracovanějšího piecu jednoduchým tagem - žádný takový případ jsem však nezaznamenala. Na této legální ploše působí zřejmě zkušení writeři, kteří si jsou vědomi vnitřní hierarchie subkultury a vzájemně respektují okolní malby. Proměna v tomto smyslu zahrnuje nové piecy, které writeři tvoří, jak zaznělo v rozhovoru s pracovníkem protějščího auto-vespa servisu, obměňují přibližně každé dva týdny. Nedochozí zde k jejich brzkému přemalování nebo přetření ze strany dominantní společnosti, což potvrzuje předešlé výpovědi o výběru plochy. Na následujících fotografiích uvádím opět proměnu tohoto prostoru.

Obr. 42,43 - Zaznamenání proměny stěny v ulici Železničářů, fotografie pořízené během terénních výzkumů 15.6.2023 a 30.11.2023, Sára Perutková

V závěru této kapitoly o proměnách graffiti tvorby v Troji a pražských Holešovic lze konstatovat, že dynamika graffiti maleb v těchto lokalitách reflektuje širší sociokulturní proměny a interakce mezi různými aktéry. Průběžná proměna prostoru pod vlivem nových stavebních objektů Port7, konflikt mezi writery a crews a obměna pieces na legální ploše v ulici Železničářů, nabízejí zajímavý pohled na složitý vztah mezi subkulturou a městským prostředím. Výzkum těchto proměn v kontextu graffiti maleb nejen odhaluje fyzické změny ve zkoumaném prostředí, nýbrž zahrnuje i symbolické projevy rezistence a konfliktů, které vyjadřují vztah k dominantní společnosti i vztahy uvnitř subkultury. Zaznamenané případy porušení pravidel a nesouhlas s tvorbou ostatních členů subkultury, podtrhuje komplexnost sociální dynamiky, která ovlivňuje tvorbu ve specifické městské oblasti Prahy. V tomto ohledu poukazuje tato kapitola nejen na chronologickou proměnu fyzického prostředí, nýbrž vyzdvihuje také dynamiku a proměnlivost vztahů uvnitř graffiti subkultury v časovém a prostorovém rámci.

4. Závěr

Cílem práce bylo odhalit ambivalentní povahu graffiti v oblasti Troji a pražských Holešovic, zaznamenat graffiti projevy v této oblasti, včetně jejich proměny a následně tyto projevy propojit s reflexí a praxí společenské pozice samotných writerů. Důležitou součástí výzkumu proto byla snaha porozumět vnitřnímu uspořádání graffiti subkultury a navázat kontakt s writery, kteří by byli ochotni odhalit skryté významy a vnitřní konfiguraci subkultury pro tento výzkum.

Odpovědi na mé výzkumné otázky bylo dosaženo za pomoci polostrukturovaných rozhovorů s writery a pomocí etnografického výzkumu formou zúčastněného pozorování v oblasti pražských Holešovic a Troji. Data získaná z výpovědí writerů jsem následně přenesla do fyzického prostředí zkoumaného terénu a nacházela v něm jednotlivé souvislosti řečené během výpovědí. Vybrané teorie mi poskytly hlubší porozumění a vysvětlení sledovaných jevů v terénu a byly mi inspirací pro konstrukci otázek k polostrukturovaným rozhovorům s insidery subkultury.

Má výchozí pozice k tomuto výzkumu byla „outsiderská“, což neslo své výhody i nevýhody. Nevýhodou bylo složité hledání writerů ochotných poskytnout mi rozhovor potřebný k výzkumu, jako výhodou však považuji nezaujatost a možnost sledovat graffiti z nadhledu a spatřit tak souvislosti mezi jednotlivými výpověďmi a výchozí teorií. Snahou zodpovědět první výzkumnou otázkou odhaluji projevy graffiti v Troji a pražských Holešovicích a způsob, jakým se v těchto projevech odráží diferenciací subkultury. Na těchto projevech lze názorně odhalit ambivalentní povaha graffiti tvorby, kterou lze pozorovat nejen v její formě, nýbrž především v jejím legálním a ilegálním provedení. V obou oblastech se vyskytují propracovanější pieces, nálepky, barevné i černobílé malby a nespočet tagů, přítomným po celém zkoumaném terénu. Dva zkoumané prostory nabízí svou rozmanitost v tom ohledu, že zatímco v oblasti Troji můžeme nalézt pouze ilegální formu graffiti s výjimkou nově vzniklého muralu u komplexu Port7, oblast pražských Holešovic nabízí několik legálních ploch, kde mohou writeři svobodně tvořit, projevovat svou kreativitu a nevázat se na paradoxně striktní pravidla graffiti subkultury. Z výpovědí vyplývá, že prostorovou segregací a hodnocení jednotlivých projevů dotváří: vztah k legálnímu a ilegálnímu graffiti, zkušenosti a věk writerů. Výpovědi, lze shrnout následovně. Starší writeři se přiklání k legální formě graffiti, kde jim nehrozí postihy, mladší writeři se přiklání k ilegální formě graffiti, kde více pociťují adrenalin a schopnost „šokovat“

kolemjdoucí. Zkušenosti a uznávání writeři se buď projevují početností svých maleb v městském prostoru, či propracovanými pieces na legálních plochách.

V rámci druhé výzkumné otázky, se zaměřuji na to, jak je writery reflektována praxe, společenská pozice i ideje graffiti subkultur, a to jak uvnitř subkultury, tak ve vztahu k většinové společnosti. Z četných rozhovorů vyplývá, že pro writery není graffiti pouhým uměleckým projevem, nýbrž zahrnuje celkový životní styl a identitu. Subkultura vytváří jednotlivé crews, skupiny, či rozsáhlejší komunity, které sdílí stěžejní prvek utajení, vzájemnou loajalitu a společné hodnoty, dle čeho je lze charakterizovat jako “silent” či “secret society”. Vztahy mezi jednotlivými crews jsou dynamické, mohou se vzájemně obdivovat nebo mezi nimi dochází ke konfliktům a výhrůžkám, kdy využívají “město jako rukojmí” a zanechávají si mezi sebou zprávy skrze kódované graffiti malby a symboly. Svě vlastní postavení vůči dominantní společnosti reflektují dle povahy jejich tvorby.

V případě ilegální tvorby, kterou writeři praktikují ve veřejném prostoru měst, či na soukromých objektech, si jsou vědomi odporu a nesouhlasu, který však nijak neovlivňuje jejich tvorbu. Ve skrytých významech, symbolech a kódování lze nalézt určitou formu nepochopení a někteří z writerů proto reflektují svou tvorbu jako součást “game” v rámci které tvoří pro ostatní writery a vymezují se dominantní společnosti. V případě legální tvorby, reflektují writeři graffiti jako fenomén hodný sdílení s většinovou společností. Ať už svými malbami na legálních, viditelných plochách (příkladem jsou plochy v pražských Holešovicích), malbami na zakázku, či edukací širší společnosti, projevují otevřenost okolní společnosti a narušují tím stereotypický náhled na graffiti jako čistě ilegální činnost v ústraní.

Předposlední kapitulu tohoto výzkumu jsem věnovala třetí výzkumné otázce, která se zaměřuje na proměnu graffiti ve fyzickém prostoru Troji a pražských Holešovic. Jak odhalil dlouhodobý terénní výzkum v této oblasti, graffiti je dynamický prvek, který se neustále proměňuje, přibývá a mizí. Za jeho proměnou a přibýváním stojí samotní writeři, kteří v prostorách města přidávají jednotlivé malby, či obnovují své staré. Za proměnou, během které graffiti mizí z povrchu městského, stojí dominantní společnost, zastoupena ve zkoumané oblasti primárně developerským projektem Port7. V tomto ohledu bylo možné spatřit několik prvků rezistence a nabývání symbolického významu graffiti, které hraje neustále dynamickou hru jak mezi samotnými writery, tak s dominantní společností a městem.

Na závěr lze konstatovat, že dynamika graffiti maleb v těchto lokalitách reflektuje širší sociokulturní proměny a interakce mezi různými aktéry. Graffiti v městském prostoru je fenomén, který lze zkoumat z několika úhlů pohledu. Osobně jsem se zaměřila na vnitřní povahu subkultury a významy, které jednotliví writeři své tvorbě přisuzují a následně se snažila jednotlivé prvky identifikovat v konkrétním městském prostoru. Zajímavým prvkem, o kterém se domnívám, že by byl hoden dalšího výzkumu se pro mě stala teorie jednoho ze zkušenějších writerů, která pojednává o důvodech ponechání graffiti v městském prostoru a “dívání se vejš”. V závěru této bakalářské práce jsem prozkoumala problematiku ambivalentní povahy graffiti a doufám, že má analýza a zjištění přispěly k lepšímu porozumění a širšímu kontextu graffiti tvorby v městském prostoru Prahy. Věřím, že tato práce poskytne užitečný příspěvek k dalším diskuzím a výzkumům v oblasti uměleckého projevu v urbánním prostoru.

5. Použitá literatura a zdroje

1. Čermák, J. (2003). Nové universum A-Ž: všeobecná encyklopedie. Universum (Knižní klub). Knižní klub.
2. Černoušek, M. (1999). Graffiti – řeč prázdných duší. Vesmír, 11.
3. Dabène, O. (2016). The occupation of public space between appropriation and deliberation. Democratic graffiti in Bogota, Colombia. Paper delivered at the 50th LASA Congress, New York, May 27, 2016.
4. Dennant, P. (2009). New York City Graffiti. Urban Expression... Urban Assault... Urban Wildstyle... Dostupné: <https://www.graffiti.org/faq/pamdennant.html>
5. Fischer, J., & Fischer, O. (1985). Pražské mosty. Academia.
6. Formánková, Š. (2013). Dříve nevábny podchod u stanice metra Nádraží Holešovice oživily malby. iDNES.cz. Dostupné: https://www.idnes.cz/praha/zpravy/podchod-u-stanice-metra-nadrazi-holesovice-ozivily-malby.A130503_153611_praha-zpravy_sfo
7. Girl Power [Film]. (2016). Režie Sany, Zajíček, J. Česko. Délka 94 min. Dostupné: http://www.girlpowermovie.cz/Content/download/GPpresskit_en.pdf
8. Hebdige, D. (1979). Subculture: The Meaning of Style. Routledge.
9. Heřmanský, M., & Novotná, H. (2019). O hranicích a mnohosti Jiných: Relační perspektiva studia subkultur. Český lid, 106(1), 7–28. doi: 10.21104/CL.2019.1.01
10. Holíš, M. (2006). Možné způsoby práce se členy graffiti subkultury. Masarykova univerzita (bakalářská práce).
11. Horáková, J. (2021). Sociální patologie v lokalitě a její vliv na cenu nemovitosti. Diplomová práce. Vysoké učení technické v Brně.
12. Jelínek, J. (2009). Trestní zákon a trestní řád. Leges.
13. Jurman, M. (2001). Sprayerská novela trestního zákona. Epravo. Dostupné: <https://www.epravo.cz/top/clanky/sprayerska-novelatrestniho-zakona-8119.html>
14. Kajanová, A., & Šupler, J. (2012). Vztah Policie ČR k vybraným subkulturám. Policista, 18(6), 1–4.
15. MacDonald, N. (2001). The Graffiti Subculture: Youth, Masculinity and Identity in London and New York. Dostupné: <https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/181-ΠΟΓΚ329/graffiti%20subculture.pdf>
16. Město Galerie. (2023). Dostupné: <https://www.mestogalerie.cz/2023/umelci.html>
17. Němá barikáda [Film]. (1949). Režie Otakar Vávra. Československo. Délka 113 min.
18. Nový, L. (2006). Černý beaty proti proudu. A-kontra, 2, 6–7.
19. Overstreet, M. (2006). In Graffiti We Trust. Mladá fronta.
20. Redakce Hypoindex.cz. (2018). Holešovice jsou pro zájemce o bydlení atraktivní. Aktuálně je možné vybírat i luxusní byty s výhledem na Vltavu. HYPOINDEX.cz. Dostupné: <https://www.hypoindex.cz/tiskove-zpravy/holesovice-jsou-pro-zajemce-o-bydleni-atraktivni-aktualne-je-mozne-vybirat-i-luxusni-byty-s-vyhledem-na-vltavu/>
21. Scott, J. C. (1990). Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts. Yale University Press.
22. Simmel, G. (1906). The sociology of secrecy and of secret societies. American Journal of Sociology, 11(4), 441–98.
23. Smolík, J. (2010). Subkultury mládeže: uvedení do problematiky. Grada.
24. Smolík, J. (2017). Subkultury mládeže: sociologické, psychologické a pedagogické aspekty. Mendelova univerzita v Brně.
25. Smolík, J. (2005). Subkultury mládeže v České republice. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

26. Téra, J. (2007). Komunikační kanály v české graffiti subkultuře. FF MU (diplomová práce).
27. Truong, F. (2017). Total rioting: from metaphysics to politics. *The Sociological Review*, 2017(65), 563–577.
28. Truong, F. (2018). *Radicalized Loyalties: Becoming Muslim in the West*. Polity Pr. ISBN 9781509519354.
29. Weiss, T. (1998). Beaty, bigbeaty, breakbeaty. Průvodce moderní hudbou 90. let.
30. Wilson, J. Q., & Kelling, G. (1982). Broken Windows The police and neighborhood safety. *The Atlantic*, March, 29–38.
31. Wollmann, R. (2018). Dvacet let od obsazení squatu Milada. *Deník Alarm*, z.ú. Dostupné: <https://a2larm.cz/2018/05/dvacet-let-od-obsazeni-squatu-milada/>
32. Wolters, A. (1997). Graffiti: what is art, what is vandalism, what is graffiti.
33. Zieleniec, A. (2017). The right to write the city: Lefebvre and graffiti. *Environnement Urbain*, 10. <https://doi.org/10.7202/1040597ar>
34. The symbols of Anarchy. (2010). *An Anarchist FAQ*. Dostupné: <https://anarchism.pageabode.com/book/appendix-the-symbols-of-anarchy/>